

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

רבינו יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

וגאב"ד עיה"ק ירושלים תוכב"א

סעודה שלישית

בחוקתי תשב"ז (חלק א)

חֲשַׁבְתִּי דְרָכַי וְאָשִׁיבָה רַגְלִי אֶל עֲדֻתִיךָ

- זוח"ק: ונתתי שלום בארץ, הוא התחברות ודביקות כנסת ישראל
- בהקב"ה • הגלות הוא טובה: לברור ניצוצין הקדושים. להשתיק הקטרוג. להציל מכליה ח"ו. לצורך הגאולה. • ע"י כח התורה יכולין לשנות הנהגת צבא השמים, ולהפוך כל הקללות לברכות • ביאור רש"י פרשת וישב: אתו עמו כלומר אליו • ביאור הבעל הטורים על ויבא בלק, שראה העמדת החמה • אכילה ושתייה כשהוא בקדושה וטהרה הוא עבודה להשי"ת, אבל באופן מגושם ויכול להביא לידי חטא ולשכחת ה' • מדרש: על ידי צדקה וחסד נשפע שלום • לעתיד לא יהא צורך לצדקה וגמילות חסדים אפילו לחסד רוחני • עיקר תכלית העבודה ועיקר הצפייה להגאולה הוא כדי להגיע לדביקות בה' •

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תשפ"ב לפ"ק

יצא לאור ע"י מערכת לשון קדשו

כל הזכויות שמורות ואיסור השגת גבול ידוע © Copyright

הקונטרסים שיצאו בשנים שעברו איך רשות להעתיקם ולהפיצם ושארית ישראל לא יעשו עֲוֹלָה, וכבר נאמר ואל תשפן בְּאֵהֶלֶד עֲוֹלָה (איוב יא. ד.).

צו מנדב זיין לרגל א' שמחה א' יאַרצייט רופט: 1-718-388-5519

לשון קדשו - קונטרס רמא-א (25 מינוט מתוך 82) זייער קלאָר ★ ★ ★ ★

לשון קדשו צענטראלע נומער:

קול אוצר יהודא
ברוקלין: 718-298-4641
ארץ ישראל: 072-3333419
16→3→1027.1

ארץ ישראל: 072-3275205
קאנאדא: 438-797-0770
ענגלאנד: 0330-350-3110
פּעקס: 718-650-2970

929-522-1515

דרוק 1 צו הערן די רעקארדינגס: דערנאך **241**
פאר הערות דרוק 3

צו מנדב זיין דורב'ן טעלעפאן (דאָנערי): **845-366-2793 1700#**

• זַהֵם יַעֲלוּ לְזָכְרוֹן •

לע"נ האי גברא רבא שלשלת היוחסין, הגה"צ חסידא ופרישא, זיכה את הרבים בהחזרת עמרת תרגום אונקלוס ליושנה, רוחו דבק ברכיה"ק זי"ע ובשיטתו ופעל למען "קרן הצלה",

רבי **אשר אנשיל** זצ"ל יונגרייז

בן הגה"צ ר' **אלעזר ארי'** הלוי זצ"ל

אבד"ק משענענער - וריש מתיבתא מנוחת אשר
נפטר א' לחודש (ר"ח) סיון תשפ"א לפ"ק

הרה"ח מחשובי תלמידי רביה"ק זי"ע בעיר סאטמאר, גמל חסד עם החיים והמתים, כל ימיו עסק לטובת הכלל לעשות רצון צדיק, ודבק נפשו במשנתו הטהורה

מוה"ר **דוד מאיר** ז"ל ווייס

בן הר"ר קלונימוס קלמן ז"ל

נפטר כ"ח אייר תש"ג

הרה"ח ירא וחרד לדבר ה', רחם ומוקיר רבנו, וך ונקי כפים ומלא אמונת ה', צהלתו בפניו, ושם שמים מתארח על ידו,

דבק עצמו לדיבה"ק זי"ע בקשר אמיץ

הר"ר **ארי' ליבוש** ז"ל מייטלבוים

בן הרה"ח ר' **אהרן** זצ"ל

נפטר ג' סיון תש"פ לפ"ק

לע"נ הרה"ח המפורסם, רחם ומוקיר רבנו, ונהנו ממנו עצת ותושיע, מחשובי תלמידי רביה"ק זי"ע מעיר סאטמאר אשר דבק ובו ובמשנתו הטהורה, ומסר עצמו בלב ובנפש חפיצה לטובת המוסדות הקדושים

מוה"ר **דוד מרדכי** ז"ל מייטעלס

בן הרה"ג ר' **שלמה** ז"ל

נפטר ב' סיון (יום המיוחס) תשס"ח לפ"ק

• נַחֲמוּ נַחֲמֵנו •

האשה החשובה צנועה ותמימה, ביתה פתחה להכניס אורחים, וטרח להספיק מזון לאומללים, תפלתה היתה בתחנונים ובדמעות, הסתפקה במועט ולא רדפה אחר ההבל

מרת **אסתר מלכה** ע"ה ב"ר אלכסנדר זישיא ז"ל

אשת הרה"ח ר' **משה חיים רובין** ז"ל

נפטרה י"ח אייר (ל"ג בעומר) תשפ"ב לפ"ק

המקום ינחם את כל המשפחה החשובה בתוך שאר אבילי ציון וירושלים

לע"נ הר"ר קלונימוס (קלמן) ב"ר מרדכי אהרן ז"ל

KolSatmar.com

א

קושיית ודקדוקים בפרשת השבוע

אם בחקתי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אתם.

ב

קושיא א

במדרש: אם בחקתי תלכו, חקים שבהם חקקתי את השמים והארץ, השמש וירח, ועוד

[אויף] אם בחקתי תלכו, זאגט דער מדרש^א, בחקתי [מיינט] חקות שחקקתי בהם שמים וארץ, און ער רעכנט אויס [גם חקים] שחקקתי את הים [ונאת החול, שנאמר] חול גבול לים [חק עולם] [ידימ' ה, כב], און ער רעכנט אויס שמש וירח שחקקתי בהם חק, ער רעכנט אויס די גאנצע, די אלע מעשי בראשית, [החקים] שחקקתי בהם.

ג

וצריך ביאור מה בא להשמיענו בזה

א) [לכאורה] וואס דערציילט ער מיר דא מיט דעם. אודאי ווייסט מען [אז] דאס גאנצע איז תלוי – [די גאנצע] בריאת העולם – אין די תורה הקדושה.

ד

קושיא ב

במדרש: ואת מצותי תשמרו ועשיתם אתם, מעלה אני עליכם כאילו עשיתם עצמיכם

ב) [אויף] ואת מצותי תשמרו ועשיתם אתם, זאגט דער מדרש^ב, אם תשמרו את התורה, מעלה אני עליכם כאילו עשיתם עצמיכם, ועשיתם אתם, אותם [כמו אתם, דהיינו] את עצמיכם.

ה

הקדמה לקושיא ג-ט

במדרש: אם בחקתי תלכו, ה"ד חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדתיך. אמר דוד, בכל יום הייתי מחשב ואומר למקום פלוני ולבית דירה פלוני אתי הולך, והיו רגלי מביאות אותי לבתי כנסיות ולבתי מדרשות

ווידעראום זאגט דער מדרש^ג, אם בחקתי תלכו, זה שאמר הכתוב, – כ'האב שוין נעכטן^ג גערעדט פון די אלע מדרשים, – זה שאמר הכתוב [תהלים קיט, נט] חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדתיך.

^א בויקרא רבה (לה, ד): אם בחקתי תלכו. חקים שבהם חקקתי את השמים והארץ, שנאמר [ידימ' לג, כה] אם לא ברייתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי. חקים שבהם חקקתי את השמש ואת הירח, שנאמר [שם לא, לד] כה אמר ה' נתן שמם לאור יומם חקת ירח וכוכבים לאור לילה. חקות שבהם חקקתי את הים, שנאמר [משלי ח, כט] בשומו לים חקו. חוקות שבהם חקקתי את החול, שנאמר [ידימ' ה, כב] אשר שמתי חול גבול לים [חק עולם]. חוקים שבהם חקקתי את התהום, שנאמר [משלי ח, כז] בחקו חוג על פני תהום.

^ב בויקרא רבה (שם, ט): ואת מצותי תשמרו ועשיתם אתם. אמר רבי חמא ברבי חנינא, אם שמרתם את התורה הריני מעלה עליכם כאילו אתם עשיתם אותם [פי' כיפה תואר: כאילו עשיתם את דברי התורה עצמן]. ועשיתם אתם, אמר רבי חנינא בר פפי, אמר להם אם שמרתם את התורה, הריני מעלה עליכם כאילו עשיתם עצמכם [נדרש אותם כמו אתם].

^ג בויקרא רבה (שם, א): אם בחקתי תלכו, הדא הוא דכתיב חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדתיך. אמר דוד, רבונו של עולם, בכל יום ויום הייתי מחשב ואומר למקום פלוני ולבית דירה פלוני אתי הולך, והיו רגלי מביאות אותי לבתי כנסיות ולבתי מדרשות, הדא הוא דכתיב חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדתיך. ◦ ר' הונא בשם ר' אחא אמר, חשבתי מתן שכרן של מצות והפסדן של עבירות, ואשיבה רגלי אל עדתיך. ◦ ר' מנחם חתנא דר' אלעזר בר' אבינא אמר, חשבתי מה שכתבת לנו בתורה אם בחקתי תלכו, ומה כתיב תמן, ונתתי שלום בארץ. ואם לא תשמעו לי, מה כתיב תמן ונספתי לנסרה אתכם. ◦ ר' אבא בריה דר' חייא בשם ר' יונתן אמר, חשבתי ברכות חשבתי קללות, ברכות מאל"ף ועד תי"ו, קללות מן וי"ו ועד ה"א, ולא עוד אלא שהן הפוכות. אמר רבי אבין, אם נקיתן הריני הופך לכם קללות לברכות, אימתי כשתשמרו את תורתי, הדא הוא דכתיב אם בחקתי תלכו.

אמר דוד, - ס'איז דאָ עטליכע פֿשֿטים, עטליכע מאָן דאומרים איז דאָ (וכדלהלן באות ו-ח), אָן אַנדערער מאָן דאמר אויך, - (ופירושו הראשון הוא שאמר דוד) **בכל יום אני מחשב לבית פלוני אני הולך ולמקום פלוני אני הולך**, (ועל זה אמר) **חֲשַׁבְתִּי דְרָכִי**, [כ'האָב] געקלערט אַרומצוגיין 'דאָ [און] דאָרט', ורגלי מביאות אותי לבית הכנסת ולבית המדרש.

1

ועוד שם: שאמר דוד, חֲשַׁבְתִּי מתן שכרן של מצות והפסדן של עבירות. חֲשַׁבְתִּי מה שכתבת בתורה אם בְּחַקְתִּי תִלְכּוּ, ומה כתיב תמן וְנָתַתִּי שְׁלוֹם בְּאַרְצִי. וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ לִי, מִה כתיב תמן וְיִסְפְּרָה אֶתְכֶם

נאך איז דאָ אָן אַנדערער מאָן דאמר זאָגט:

חֲשַׁבְתִּי דְרָכִי, מה שכתוב בתורה מתן שכרן של מצות, והפסדן [של עבירות].
[ועוד דרשו^ה, שאמר דוד חֲשַׁבְתִּי מה שכתבת בתורה] **אם בְּחַקְתִּי תִלְכּוּ**, מה כתיב תמן, וְנָתַתִּי שְׁלוֹם בְּאַרְצִי. [וכתיב] **וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ**, [ומה כתיב תמן] **וְיִסְפְּרָה אֶתְכֶם**.
דורכדעם [איז] וְאָשִׁיבָה רַגְלִי אֶל עֲדֹתֶיךָ.

2

ועוד שם: חשבתי ברכות חשבתי קללות, ברכות מא' ועד ת', קללות מ' ו' ועד ה', ולא עוד אלא שהן הפוכות. אם זכיתן הריני הופך לכם קללות לברכות, אימתי כשתשמרו את תורת

די דריטע [דָרש] ווידעראום, אָן אַנדערער מאָן דאמר דאָרט, **חֲשַׁבְתִּי ברכות** [והם] **מא"ף עד תי"ו**, און די קללות זענען פון וי"ו ביז ה"א. ולא עוד אלא שהן הפוכות.
אמר הקדוש ברוך הוא, אם זכיתם הריני הופך לכם ברכה פון קללה. אימתי, כשתשמרו את תורתי, וְאָשִׁיבָה רַגְלִי אֶל עֲדֹתֶיךָ.

ח

די אַלע דריי [דרשות] זענען פֿלאַים. - ס'איז לכאורה [באמת] פיר [דרשות], נאָר [דָרש] הב' והג' הם ענין אחד, ווייל ער האָט געזאָגט [מקדם חשבתי מה שכתוב בתורה] **סִתָּם שָׂכָר**, און נאָכדעם זאָגט ער [חשבתי מה שכתוב בתורה אָם בְּחַקְתִּי וגו', וְנָתַתִּי שְׁלוֹם בְּאַרְצִי וכו']. דאָס קען זיין אַז ס'איז איינס, [נאָר] פירושי קא מפרש^ה.

ט

קושיא ג

בדרש הראשון תמוה, וכי דוד המלך היה חושב לילך תחילה למקומות אחרות ולא לבית המדרש, וצ"ב הכוונה בזה
ג) קודם [איז שווער] דער **בכל יום אני מחשב** [לבית פלוני אני הולך. וכי] דָּוִד הַמֶּלֶךְ, אַלע טאָג האָט ער געקלערט [לילך] לבית פלוני?
[והלא] אפילו אָן אַנדערער קלערט אויך נישט [אזוי], קלערט ער אויך 'קודם' ער זאָל גיין אין בית המדרש, נאָר עס פירט [זיך] אים פאַרקערט, [דבמשך היום מיתרמי שצריך לילך לעסקיו במקומות שונים].

^ה בסעודת ליל שב"ק (בחוקתי תשכ"ז), ונדפס בדברי יואל בפרשתן (עמוד שסו-שסח). ועיי"ש שהזכיר בין הקושיות כמה מהקושיות דכאן [והם קושיא ב, ג, ו, ט. ואנב, בקושיא ב דכאן לא חזר רבינו להשלים התירוץ על זה מה שרצה לומר כעת, ועיין שם מה שתייך בזה בסעודת ליל שב"ק בסוף הדרוש]. ^ו ועיין עוד להלן באות צה-צז, ואות קכו, מה שהזכיר עוד רבינו מדבריו שאמר בסעודת ליל שב"ק.

^ה והוא באותו ענין עצמו. וכמבואר בדברי רבינו באות ח.

^י כי בפרשת הברכות מתחיל באות א' דא"ס, בחקותי, ומסיים באות ת' דקוממיות. ובפרשת הקללות מתחיל באות ו' ד'ואם' לא תשמעו לי, ומסיים באות ה' דביד משה.

^י שהוא בסדר הפוך, דאות ו' קודמת לאות ה'.

^י ולכן חשבם רבינו (באות ו) לענין אחד.

[וידור המלך] אין יעדן טאָג 'אינדערפרי' האָט ער געקלערט אומצוגיין 'דאָרטן'?
[במקומות שונות? ורק לבסוף הלך לבית המדרש].

'וואו' האָט דוד המלך געוואָלט אומגיין?
אַזא קדוש וטהור, וואו האָט ער עפעס געקלערט אומצוגיין?

,

קושיא ד - מתוך הדרוש

גם צ"ב הלשון ורגלי 'מביאות אותו' לבית המדרש

ד [וכן יש להבין דיוק הלשון מה שמסיים דוד לומר והיו 'רגלי מביאות אותו' לבתי כנסיות ולבתי מדרשות. דלכאורה היה לו לומר ורגלי 'באין' לבית המדרש, ולמה אמר 'מביאות אותו' דמשמע כמדבר משני ענינים נפרדים שאחד מביא את חברו].
(התירוץ בדברי רבינו, באות פ-פד)

יא

קושיא ה - מתוך הדרוש

ומה שיד כל זה לכאן

ה [גם אינו מובן מה שיד כל הענין הזה שאמר דוד חשבתי דרכי וגו', אל הפסוק אם פחקתי תלכו].
(התירוץ בדברי רבינו, באות פ-פה)

יב

קושיא ו

בדרש השני שחשב מתן שכרן של מצות, קשה וכי דוד המלך עשה על מנת לקבל פרס

ו ווידעראום דעס וואָס ער זאָגט [חשבתי מתן שכרן של מצות והפסדן של עבירות, וחשבתי מה שכתבת בתורה] איך האָב געזען וואָס דאָרט שטייט, דעם שִׁכָּר מיטן עוֹנֵשׁ. [על זה קשה וכן דורך דעם] [הוא שחשב לקיים התורה]? [והלא] ס'איז [דאך] רעכט על מנת לקבל פרס^א.

ס'איז דאך דוד המלך, ער איז 'נישט פאַר דעם' איז ער געווען. ער האָט געדינט 'דעם אייבירשטען' [ולא על מנת לקבל פרס].

יג

קושיא זח - מתוך הדרוש

גם למה בהברכות נקט דייקא הפסוק ונתתי שלום בארץ, ובהקללות נקט הפסוק ונספתי ליסרה אתכם

ז [גם מה שדרשו שם, שאמר דוד חשבתי מה שכתבת בתורה אם פחקתי תלכו, ומה כתיב תמן, ונתתי שלום בארץ. ואם לא תשמעו לי, מה כתיב תמן. צריך ביאור למה נקט לחשוב בין הברכות דייקא את הפסוק ונתתי שלום בארץ, דבדאי יש איזה כוונה בזה.

ח [וכן בהקללות צ"ב למה נקט לחשוב דייקא את הפסוק ונספתי ליסרה אתכם].

(התירוץ בדברי רבינו, באות קכד-קלא)

יד

קושיא ט

בדרש השלישי, צ"ב הכוונה כמה שאמר ולא עוד אלא שהן "הפוכות", ושם זכיתן הריני "הופך" לכם קללות לברכות

ט [און ווידעראום דער אַנדערער פֿשט [חשבתי ברכות וקללות וכו'].

מילא [דעס אַז] די ברכות זענען מאל"ף ביז תי"ו [והקללות רק מוא"ו עד ה"א].

^ט קודם שהלך לבית המדרש, וכדמשמע ממה דמסיים שאחר כך היו רגליו מביאות אותו לבית המדרש.
^א פירוש: ארומגיין.

^א והלא אמרו חכמים (אבות א, ב): אַל תְּהִי כַּעֲבָדִים הַמְשֻׁמְשִׁין אֶת הָרֵב שְׁלֹא עַל מִנַּת לְקַבֵּל פֶּרֶס, וְיִהְיֶה מוֹרָא שָׁמַיִם עֲלֵיכֶם. (ועיין להלן בהערה פא).

[אָבער] וואָס איז דער ולא עוד [אלא] שאני 'הופֿף' [לכם קללות לברכות]. וואָס האָט אים געברענגט דערצו [להשיב גליו אל עדותיך] ווייל ס'איז פֿאַרקערט? [ובכלל] לכאורה וואָס איז דער פֿשט [אין דעם] שאני 'הופֿף', פֿאַרוואָס עפעס פֿאַרקערט. אַז דער אייבערשטער העלפט מ'איז עוסק בתורה [כדכתיב אם בְּחֻקֵּי תִלְכוּ], דאָרף גאָרנישט זיין דאָס גאַנצע מין [של קללה, עד שיהא צריך להפכם]. וואָס דאָרף מען עס [איבערדרייען], וואָס דאָרף ער זאָגן איך וועל עס מִהֶפֶךְ זיין.

טו

קושיא י - מתוך הדרוש

(י) [בזוהר הקדוש ריש פרשתן מביא לכאן הפסוק שבמיכה (י, ה) עֲמִי יָכַר נָא מֶה יַעֲזִיבָה לְךָ מִלֶּךְ מוֹאָב וְמֶה יַעֲזִיבָה אֶתּוֹ בְּלָעָם בֶּן בְּעֹזֵר וְגו' לְמַעַן דַּעַת צִדְקוֹת ה', והאריך מאוד בענין בלק ובלעם שהיו המכשפים היותר גדולים בעולם. וצריך ביאור האיד שייך כל זה לענין הפסוק אם בְּחֻקֵּי תִלְכוּ].

(הקושיא בדברי רבינו, באות צח)

טז

קושיא יא - מתוך הדרוש

(יא) [ובעיקר ענין הפרשה, ידוע הקושיא מה שעמדו בזה ראשונים ואחרונים, למה נאמר בתורה רק יעודים גשמיים בשכר ועונש עולם הזה, והלא עיקר שכר ועונש הוא לעולם הבא, ועיין בכלי יקר כאן שהביא תירוצי הראשונים בזה].

יז

קושיא יב - מתוך הדרוש

[בפסוק וְנִתְּתִי שְׁלוֹם בְּאָרֶץ, פירש רש"י, שמא תאמרו הרי מאכל הרי משתה, אם אין שְׁלוֹם אין בְּלוֹם, תלמוד לומר אחר כל זאת, וְנִתְּתִי שְׁלוֹם בְּאָרֶץ. מכאן שהשלוש שקול כנגד הכל, וכן הוא אומר (ישע' מה, ו. ונוסח ברכת יוצר אור) עֲשֵׂה שְׁלוֹם וּבֹרָא אֶת הַכֹּל.

(יב) וצריך ביאור דמשמע מלשון רש"י הרי מאכל הרי משתה אם אין שְׁלוֹם אין בְּלוֹם, דריבוי השפע של מאכל ומשתה הוא הגורם לכך שאין שְׁלוֹם, וזה תמוה מדוע יהיה ריבוי מאכל ומשתה גורם להעדר השלוש מן הארץ, ומה שייך זה לזה. והלא אדרבה מצינו להיפוך, שכתב רש"י בפרשת מקץ² דבימי השועב הבריות נראות יפה זו לזו, ואין עין בריה צרה בחברתה].

(הקושיא בדברי רבינו, באות נה-נו)

כד

קושיא טו

בפרשת התוכחה כתיב וְאֶתְכֶם אֲזַרָה בְּגוֹיִם, ופירש"י זו מדה קשה, שהם פוורים בגולה ואינם כולם בידר להתחזק זה עם זה ווייטער אין די פרשה שטייט וְאֵם לֹא תִשְׁמְעוּ וְגו', שטייט די גאַנצע פרשה פון די תּוֹכְחָה. צום סוף זאָגט ער (בפסוק לג) וְאֶתְכֶם אֲזַרָה בְּגוֹיִם, איך וועל ענק צושפרייטן [בין האומות].

זאָגט רש"י², ס'איז אַ מדה קשה לישראל. וואָרן אַז מ'איז אין גְּלוּת אפילו, [אָבער] אַז מ'איז צוזאַמען, איז מען זיך מְתַנַּחֵם איינער מיטן אַנדערן. (מה שאין כן) אַז ס'איז צושפרייט, כְּזוֹרָה חֲטִיין, [וואָס] איין חֲטָה קער נישט צו דער אַנדערער.

² ברש"י מקץ (מא, ב): [וְהָיָה מִן הַיָּאָר עַל שְׁבַע פְּרוֹת] וְפֹת מְרָאָה. סימן הוא לימי השועב, שהבריות נראות יפות זו לזו, שאין עין בריה צרה בחברתה.

² ברש"י (כו, לג): וְאֶתְכֶם אֲזַרָה בְּגוֹיִם. זו מדה קשה, שבשעה שבני מדינה גולים למקום אחד, רואים זה את זה ומתנחמין, וישראל נזרו כבמזרח, כאדם הזורה שעורים בנפה, ואין אחת מהן דבוקה בחבירתה.

ס'איז אַ מדה קשה לישראל, .." [אז מ'איז צושפרייט] אויף אַסאך מקומות.

כה

ובפסוק וְהִבַּאתִי אֹתָם בְּאֶרֶץ אֲבִיָּהֶם, פירש"י זו מדה טובה לישראל, שבעל כרחם הקב"ה מולך עליהם להחזירם בתשובה [ולהלן אמר] (בפסוק מא) וְהִבַּאתִי אֹתָם בְּאֶרֶץ אֲבִיָּהֶם, או אֶז יִכְנַע לְבָבָם הָעָרָל. [אויף] וְהִבַּאתִי אֹתָם, זאָגט רש"י^{טו}, זו מדה טובה לישראל. [ווייל] ס'איז דאָ וואָס קלערן [אז אויב] מ'איז אין גלות, חלילה מעג מען פֿורק עול זיין, האָט דער בורא כל עולמים געזאָגט איך וועל בעל כרחך אָמלוד עֲלֵיכֶם, מ'וועט פֿשוּבָה טון, [איך וועל ענק] מִחֲזִיר בְּתִשּׁוּבָה זיין דורך נביאים.

כו

והקשה המורחי, מנא לן לפרש דזו מדה טובה, והלא אפשר לפרש כפשוטו, שהיא מדה שיגלו לארץ אויביהם (טו) .." [ובפי' המזרחי נדחק בזה], און ער פרעגט^{טז} וויאָזוי דאָס איז געדרינגען פֿון דאָנעט [לפרש כן, שזו היא מדה טובה לישראל, והלא יש לפרש כפשוטו שהיא מדה קשה שילכו בארץ אויביהם].

כז

קושיא זו - מתוך הדרוש

גם בפסוק וְהִשְׁמַתִּי אֹנִי אֶת הָאָרֶץ, פירש"י דזו מדה טובה לישראל, והמפרשים שם פירשו דכוונת רש"י בזה כדי ליישב למה נמנה בכתוב יותר מ'ז' פורעניות, ולכן מפרש דאין זה פורעניות רק מדה טובה. אבל המורחי הקשה על זה, דהא גם בפסוק ואתכם אזרה בגוים, הוא יותר מ'ז' פורעניות ושם כתב רש"י דזו מדה קשה

[והנה גם לעיל (בפסוק לב) במאמר הכתוב וְהִשְׁמַתִּי אֹנִי אֶת הָאָרֶץ, פירש"י דזו מדה טובה לישראל, שלא ימצאו האויבים נחת רוח בארצם, שתהא שוממה מיושביה, עד כאן. ובפשוטו משמע דכוונת רש"י בכל זה לפרש על מדה טובה, כדי שלא תקשי דהוה להו שמונה פורעניות שהם יותר משבע, ולכן פירוש דהיא מדה טובה ולא מדת פורעניות.

זו) אבל במורחי הקשה על פירוש זה^{טז}, וכתב דאין לומר כן בכוונת רש"י. שהרי לפי זה תקשי ממאמר ואתכם אזרה בגוים, דשם כתב רש"י דהיא מדה קשה, ותקשי למה לא מנה אותה בכלל הפורעניות. אלא ודאי דאמרינן שכבר נשלם חשבון ז' הפורעניות, ושוב אין לחוש על עוד פורעניות שבפסוק הנוסף על ה'ז'. ואם כן גם בכאן שמפרש רש"י דהיא מדה טובה, לא בא לתרץ למה מנה יותר משבע, אלא 'קושטא דמילתא' קאמר דזו היא מדה טובה.

^{טז} נמחק כאן משהו על הריקארדינג.

^{טו} ברש"י (כו, מא): וְהִבַּאתִי אֹתָם. אני בעצמי אביאם. זו מדה טובה לישראל, שלא יהיו אומרים הואיל וגלינו בין האומות עובדי אלילים נעשה כמעשיהם, אני איני מניחם, אלא מעמיד אני את נביאי ומחזירין לתחת קנפי, שנאמר (יחזקאל כ, לב-ג) וְהָעֵלָה עַל רוּחָם הָיוּ לֹא תִהְיֶה [אָשֶׁר אִתָּם אִמְרִים נִהְיָה כְּגוֹם כְּמִשְׁפַּחַת הָאֲדָמָה], חִי אֲנִי וְגו'. אִם לֹא בִּיד תִּזְקֶה וְגו' [אָמלוד עֲלֵיכֶם].

^{טז} נמחק כאן איזה תיבות מעל הריקארדינג.

^{יז} בפי' הרא"ם כתב על דברי רש"י (בפסוק מא): [כן הוא] בתורת כהנים. שהם פירשו, והבאתי אותם תחת קנפי בהיותם בארץ אויביהם. ולא ידעתי למה לא יפרשו אותו כמשמעו, שיביאם בארץ אויביהם, כמו (תבוא כה, לו) יוֹלֵךְ ה' אֶתְךָ וְאֶת מַלְכְּךָ אֲשֶׁר תָּקִים עֲלֶיךָ אֶל גּוֹי אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ אֶתָּה וְאֶבְרִיךָ. ◦ ושם יש לומר, דמדקאמר "וְהִבַּאתִי" אֹתָם בְּאֶרֶץ אֲבִיָּהֶם, ולא קאמר 'והולכתי' אותם בארץ אויביהם, דומיא דיוֹלֵךְ ה' אֶתְךָ וְגו', דרשוהו שיביאם תחת קנפיו.

^{יח} וז"ל הרא"ם על דברי רש"י (בפסוק לב): אינו רוצה לומר 'ולכן אין למנותה בכלל הפורעניות' ויהיו שמנה, דאם כן קשיא [כמו כן] מוֹאֲתָם אֲזָרָה בְּגוֹיִם [שבפסוק מא, דפירש"י] שזו מדה קשה, למה לא מנה אותה. אלא על כרחך לומר (בפסוק מא), שכבר נשלם החשבון של שבע קודם ממנה, ושוב אין לחוש על מספר הפורעניות הבאות אחר המספר של שבע. ואם כן זאת התשובה בעצמה תספיק [גם בכאן] אף לוהשמותי אני את הארץ, אילו היתה מדה קשה. אלא 'קושטא דמילתא' הוא דקאמר [שזו מדה טובה].

וכעין זה כתב הגור אריה^ט בתחילה, אבל אח"כ כתב ליישב דלעולם כוונת רש"י במה שכתב דהוא מדה טובה, בכדי שלא יהיו יותר משמונה, ונדחק שם ליישב קושיית המזרחי ממאמר הכתוב ואתכם אורה בגוים, דהוא מדה קשה, עיי"ש תירוצו. וכן במשכיל לדוד^כ האריך לפרש כן בכוונת רש"י, וכתב לפי דרכו ליישב קושיית המזרחי מן ואתכם אורה בגוים, עיי"ש בדבריו.

ובכן אענה אף אני חלקי לתרץ עצם הקושיא ממאמר ואתכם אורה בגוים, ולפרש בו לדרכינו כי לעולם אף הפסוק ואתכם אורה בגוים צפונה בו טובה גדולה וברכה לישראל, ולכן לא נמנה זה בחשבון ז' פורעניות]. (מתוך דברי יואל).

כח

קושיא יז

(ז) גם יש לדקדק בפסוק ואם עד אלה לא תשמעו לי, ויספתי לפרש אתכם שבע על חטאתיכם. ופירש"י, ויספתי לפרש עוד יסורין אחרים. וצריך ביאור דכבר מבואר ומוכן בפרטן של התוכחות כי יסורים הם, ואם כן יספיק לומר ויספתי עוד שבע על חטאתיכם, ומזה הכוונה להוסיף בזה^{כא}.

(התירוץ על זה, באות עד)

נד

הקדמה לישוב הקושיות

כ'וועל צוקומען צום ענין.

נה

[קושיא יב]

בפסוק ונתתי שלום בארץ, פירש"י שמא תאמרו הרי מאכל ומשתה, אם אין שלום אין כלום, תלמוד לומר ונתתי שלום בארץ כ'האב פריער גערעכנט (חשבתו להקשות עוד בפרשת הברכות), ס'שטייט ונתתי שלום בארץ, זאגט רש"י, שמא תאמר - דאס איז אויך א מדרש^{כב} - הרי מאכל הרי משתה, אם אין שלום אין כלום, תלמוד לומר ונתתי שלום בארץ.

^ט בגור אריה (פסוק לב): זו מדה טובה. אין לפרש שרש"י פירש זו מדה טובה 'שאם לא כן היא המכות שמונה', דהא בלאו הכי תמצא יותר מכות הכתובים אחר זה. אלא על כרחך דהאי דכתיב בתריה הם אחר שגלו מן הארץ, כדכתיב (פסוק לג) ואתכם אורה בגוים, וכל השבע מכות הם בעודם על האדמה כדי שיחזרו בתשובה. ובזה נמי יתורץ והשימותי אני את הארץ, שהוא חורבן הארץ אחר שגלו הימנה, וכבר נשלמו ז' מכות. אלא על כרחך מדכתיב וְהִשְׁמַתִּי אֶנְי" אֶת הָאָרֶץ, דייק 'אני' בעצמי, שהוא רב חסד (תשא לו, ו), דהוי למכתב 'והשימותי את הארץ'. וכן לקמן (בפסוק מא) 'והבאתי' אתם, [פירש"י] אני בעצמי, זו מדה טובה וכו'. משמע כאשר הקב"ה עושה דבר בעצמו, הוא מדה טובה. וכאן כתיב והשימותי "אני", משמע אני בעצמי ולא אחר, לכך צריך לפרש זו מדה טובה. ויש לומר גם כן, דודאי מן ואתכם אורה בגוים אין למנות בכלל שבע מכות, מפני שזהו תחלת הגלות אחר שגלו הימנה, אבל והשימותי אני את הארץ הוא לפני הגלות, שהרי אחר זה כתיב ואתכם אורה בגוים, וקשיא הרי הם ח' [מכות] קודם הגלות, וצריך לומר וְהִשְׁמַתִּי אֶנְי אֶת הָאָרֶץ זו מדה טובה לישראל.

^כ במשכיל לדוד (פסוק לב): וְהִשְׁמַתִּי וכו' זו מדה טובה וכו'. הוצרך רבינו לזה, דאל"כ נמצא דאיכא טפי מז' פורעניות. וכי תימא סוף סוף דל מהכא הך והשימותי, הא איכא לקמן פורעניות אחרים, והרי רש"י גופיה פי' בסמוך ואתכם אורה בגוים זו מדה קשה וכו'. ויש לומר דהא"ל דלקמן חשיב קרא ז' פורעניות אחרות, דהנך ז' קמאי מיירי מקמי דליגלו, והם פורעניות גדולות הבאות לנקום נקם, כדכתיב (פסוק כה) נִקְמָת נָקָם בְּרִית, והנהו דלקמן הם פורעניות קצת קלות, שאינם דרך נקמה, אלא אדרכא למרק ולכפר (בסוף) בארץ אויביהם בחר דגלו. והיינו א' ואתכם אורה וכו', דהיינו פיזור הגליות. ב' וְהִרְקִיתִי וכו', שהחריב אינה חוזרת מהר. ג' וְהִקְהֵל אֶרְצְכֶם שְׁמָמָה, שלא ימהרו לשוב, אבל וְעִרְכֶם יִהְיֶה חֲרָפָה אינו מן המניין, שהיא נמשכת מזו כדפירש"י. ד' וְהִבְאֵתִי מִן הַיָּם וכו', שהוא פחד בלב, ועיי"ז ונסו וכו' וְרָדְף אֶת וכו'. ה' וְאֶבְדְּתֶם בְּגוֹיִם וכו' [נעיי"ש מ"ש עוד בכאן, ואכמ"ל], ו' וְאֶקְהֵל אֶתְכֶם וכו', דהיינו המתים בגולה כדפירש"י. ז' ימקו בעונם. ותו ליכא, דהא דכתיב בחר הכי וְהִבְאֵתִי אֶתְכֶם וכו' היא מדה טובה כדפירש"י שם. כן נלע"ד, כדי שלא לידחק במה שנדחק הרא"ם ז"ל בזה.

^{כא} מתוך מה שהקשה רבינו בסעודת ליל שב"ק (ונדפס בדברי יואל עמוד שסו, קושיא ו). ולהלן בדורוש זה (באות קכו) מזכיר רבינו הקושיא, ומיישבו באופן חדש.

נו

וקשה דמלשון זה משמע דהמאכל הם סיבה להעדר השלום, ואינו מוכן השיבות מזה לזה

פרעגן זיי אלע מפרשים, וואָס פאַר אַ קישור האָט דאָס עפעס [לומר] הרי מאכל הרי משתה, אם אין שלום אין כלום. זעט דאָך עפעס אויס, [דרק] אַז ס'איז [דאָ] מאכל ומשתה איז נישטאָ קיין שָלוֹם, [ואינו מוכן] לכאורה וואו קומט איינס צו דאָס אַנדערע. [והלא אדרבה] פאַרקערט שטייט^{נז}, אַז [בימי השובע איז] הבריות נראות יפה [וז'לז].

נז

הקדמה לביאור הפרשה, ולישוב כמה מהקושיות
מבואר ברמב"ן דפרשת אם בחקותי תלכו נאמרה על לעתיד
לבא, כי עדיין לא היו ראויים בשלימות שיתקיימו אותן הברכות

נאָר לאָמיר זען, לאָמיר צוקומען צום ענין.

דער אָמֶת, די גאַנצע פרשה [של הברכות] גייט אויף לעתיד. דאָס זעט מען דאָך [שעדיין לא נתקיימו, ווי] דער רמב"ן זאָגט^{נז} אַז די אלע ברכות וואָס שטייען דאָ, זענען נישט געווען נאָך קיינמאָל, [ווייל] ס'איז נאָכנישט געווען אַזאַ דור וואָס ס'איז ראוי געווען דערצו, נאָר ס'וועט זיין.

ממילא ווען וועט [עס] זיין, איז דאָך [נאָר] נאָך ביאת המשיח, [ווען] די גאַנצע פרשה וועט נתקיים ווערן.

נח

וכן מוכח מהפסוק [וְעַץ הַשִּׁדָּה יִתֵּן פְּרִי, דפירש"י דאילני סרק עתידין
לעשות פירות, וענין כזה לא היה מעולם, ויהיה רק לעתיד לבא

אַ ראיה ברורה [דערצו, מהפסוק] וְעַץ הַשִּׁדָּה יִתֵּן פְּרִי, זאָגט רש"י, הן אילני סרק שעתידין לעשות פירות. [ועל ענין זה] שטייט דאָך אַרויס אין די גמרא^{נח} [אז] ס'וועט זיין [הערשט] לעתיד^{נח}, שפעטער נאָך ביאת המשיח וועלן אילני סרק אָנהייבן צו געבן פירות, דאָס וועט נישט זיין היצטערט.

אפילו אין בעסטן [דור] וואָס ס'איז געווען, אין די בעסטע זמנים, איז דאָס נישט געווען [אז] די אילני סרק זאָלן אַרויסגעבן פירות.
[נאָר] די גאַנצע פרשה גייט אויף לעתיד.

^{נב} בתורת כהנים (בחקוקי א, ח), [ולשון רש"י הוא כלשון התנ"ך]. וכן הוא בילקוט שמעוני (רמז תרעב).

^{נב} ברש"י מקץ (מא, ב). ולשונו הובא לעיל בהערה יב.

^{נד} ברמב"ן כאן (כו, יב): ודע כי לא השיגו ישראל מעולם לברכות האלה בשלימותן, לא הרבים ולא היחידים מהם, שלא עלתה זכותם לכך. כמו שאמר (מועד קטן טז:): על דוד והוא עורר את חנינו על שמונה מאות חלל, והיה מצטער על מאתים, יצתה בת קול ואמרה לו רק בדבר אוריה החתי. ועל כן תמצא לרבותינו ז"ל (בתורת כהנים כאן) שזכירו בפסוקים האלה לעתיד לבוא, [וכגון] מלמד שתינוק מישאל עתיד להיות מושיט וכו' (שם ב, ב). עתיד הקב"ה לטייל עם הצדיקים לעתיד לבוא (שם ג, ג), כי לא נתקיים, אבל יתקיים עמנו בזמן השלימות.

^{נה} בגמרא סוף כתובות (ק"ב): אמר רבי ירמיה בר אבא, דור שכן דוד בא, קטיגוריא בתלמידי חכמים [פירש"י: הרבה מסטינים ומלמדים חובה יעמדו עליהם]. כי אמריה קמיה דשמואל, אמר צירוף אחר צירוף [גזירות על גזירות] שנאמר (ישע' י, יג) [עוֹד בָּה עֲשֻׂרְיָה וְשִׁבָּה וְהִתָּה לְבָעַר כַּשְׁתַּשְׁעָה הַחֲלָקִים יִהְיוּ אֲבוּדִין וְלֹא נוֹתַר כִּי אִם הַעֲשִׁירִית, אִף הִיא תִּשׁוּב וְהִיתָה לְבָעַר]. תני רב יוסף, בּוֹזֵז וּבּוֹזֵז דְּבוּזִי [שוללים אחר שוללים]. ○ אמר רב חייא בר אשי אמר רב, עתידין כל אילני סרק שבארץ ישראל שיטענו פירות, שנאמר (ויאל ב, כב) כִּי עֵץ נִשָּׂא פְרִי, תֵּאָנֶה נִגְנָן נִתְּנוּ חִלִּים [מדרכיב תאנה וגפן נתנו חילים, הרי עץ פרי אמור, מה תלמוד לומר כי עץ נשא פרי, אף אילני סרק ישאו פרי].

^{נו} כי מהמשך הגמרא מוכח דמיירי מלאחר ביאת בן דוד, שמקודם לזה מתאר הנסיגות וצירופים של הדור האחרון קודם ביאת בן דוד.

נט

וכן בסוף פרשת תוכחה מסיים בפסוקי נחמה, וקאי הכל על לעתיד לבא שאו יתקיימו פסוקים אלו

און [וכן] צום סוף די גאנצע תוכחה, לאַזט זיך דאָך אויס צום סוף [וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקֹב וְגו', לא מאַסְתִּים וְלֹא גַעְלִיתִם לְכַלְתֶּם לְהַפֵּר בְּרִיתִי אִתָּם כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם וְגו', וְזָכַרְתִּי לָהֶם בְּרִית רַשָּׁשִׁים וְגו'], קום מיר דאָך צוריק אויפן עתידות.

ווי די גמרא זאָגט - איך וועל שוין ווייטער רעדן [דערפון] (באות רט שבחלק ב) - די גמרא רעכנט דאָך אויס אין מגילה^כ, לא מאַסְתִּים בימי כשדים, און דערנאָך [וְלֹא גַעְלִיתִם] בימי יוונים, כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם במלחמת גוג ומגוג, [וכן דרשו פֿי] אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם לעתיד לבוא.

דאָס איז אויך [געברענגט] אין רמב"ן 'שפעטער'^{כח} (בסוף התוכחה). ס'איז אָבער אין די גמרא מְבוּאָר מער.

ס

[על כל פנים] גייט דאָך אַלעס אויף 'לעתיד', די גאנצע פרשה.

סא

ישוב הקושיות

הקדמה לישוב קושיא טו-זו

לאַמיר זען [לבאר הפסוק] וְהִבֵּאתִי אִתָּם בְּאֶרֶץ אֲבִיהֶם.

סב

מבואר בשל"ה הק' ושאר ספרים הק', דהגלות היא צורך להגאולה, ויש בזה טובה, וכמו שהארכתי ביואל משה

[דהנה] די אַלע גלות'ער - איז דאָך יודע - זענען צורך הגאולה.

ווי כ'האָב דאָס כמה פעמים געזאָגט - [און] איך ברענג עס אַרויס אין ויואל משה^{כט} אַסאך דערפון - דעם של"ה הקדוש^ל, [און] זיי זאָגן דאָך אַלע [אַווי], אַז ס'איז גלות צורך הגאולה.

^{כז} בגמרא מגילה (יא): שמואל אמר, לא מאַסְתִּים וְלֹא גַעְלִיתִם לְכַלְתֶּם, לא מאַסְתִּים בימי יוונים, וְלֹא גַעְלִיתִם בימי נְבוּכַדְנֶצַּר, לְכַלְתֶּם בימי הָמָן, לְהַפֵּר בְּרִיתִי אִתָּם בימי פרסיים, כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם 'בימי גוג ומגוג'. ◦ במתניא תנא, לא מאַסְתִּים בימי כשדים, שהעמדתי להם דינאל חנניה מישאל ועזריה, וְלֹא גַעְלִיתִם בימי יוונים, שהעמדתי להם שמעון הצדיק וחסמונאי ובניו ומתתיה כהן גדול, לְכַלְתֶּם בימי הָמָן, שהעמדתי להם מרדכי ואסתר, לְהַפֵּר בְּרִיתִי אִתָּם בימי פרסיים, שהעמדתי להם של בית רבי וחכמי דורות. כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם 'לעתיד לבוא'.

^{כח} ברמב"ן (כו, מה): וטעם וְזָכַרְתִּי לָהֶם בְּרִית רַשָּׁשִׁים, שאזכור להם כן בין בארץ, בין בחוצה לארץ, בגלות הנרמזת כאן, וכן בכל הדורות. וזה טעם לְעִינֵי הָגוֹיִם, כי יעשה בהם בעבור שמו הגדול שלא יתחלל בגוים, ולא למענם, כי לא עשו תשובה ולא נתכפרו עונותם. וכך אמרו רבותינו (תורת הכהנים בפרשת ח, י, וכעין זה במגילה שם) לא מאַסְתִּים בימי אספסינוס, וְלֹא גַעְלִיתִם בימי יון, לְכַלְתֶּם לְהַפֵּר בְּרִיתִי אִתָּם בימי הָמָן, כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם בימי גוג ומגוג.

^{כט} עיין באורך בלשון רבינו בזה ביואל משה מאמר ב (סימן קיא-ק"ט).

^ל בשל"ה הקדוש (תורה אור, פרשת מסעי) האריך בענין הגליות, וכתב בתוך הדברים: אחר כך אֵלֶּה מִסְעֵי לְמוֹצָאֵיהֶם לְמִסְעֵיהֶם, וְלִמְסֻעֵיהֶם לְמוֹצָאֵיהֶם. כי גלו מארץ ישראל לחוץ לארץ, כדי שיחזרו מחוץ לארץ לארץ ישראל, ואז ארץ הנשמה תהיה כגן עדן, כי הגליות גורמים גאולה גדולה לעתיד, מחמת הדין. כאשר כתבתי לעיל בפרשת בלק ובפרשת פנחס, והארכתי בדרושים של מוטות ומסעי ודברים שכתבתי בילדותי בקונטרס בפני עצמו, ותמצאם במסכת תענית שלי בענין אכילות תשעה באב, עיין בהם בארוכה, כי על כן באתי בקצרה פה, ושם עיניך תראה כנפשך שבעך. גם גלות ישראל שפורס הקב"ה בעולם זה היה לטובה, כביכול טוב לדידיה להקב"ה, וטוב לישראל, וכזה דאיתא במסכת פסחים (פז:): א"ר אלעזר לא הגלה הקב"ה את ישראל בין האומות אלא כדי שיתוספו עליהם גרים וכו'. הרי הפיזור וגירושם כעין שכתבתי בענין פיזור וגירוש אדם הראשון. ועל כן אמר למוצאיהם למסעיהם למוצאיהם, כגם הם מוסיפים גרים, שנל[עתידי] יחזור גם כן

סג

ועיקר תכלית הגלות הוא עבור בירור ניצוצי הקדושה שנתפזרו בכל העולם וצריך לבררם ולהעלותם, כמ"ש האר"י הקדוש, ולכן יש צורך שיהיו ישראל בין כל האומות כמבואר במדרש

דער מדרש זאגט^א [אז] אפילו לעתיד, וועלן אידן פרעגן [והלא] מ'איז נאכנישט געווען איבעראל.

[והביאור בזה, ווייל] איבעראל ברויך מען צו זיין, ווי דער אר"י הקדוש זאגט^ב [דעם טעם, כדי מ'זאל] מוציא זיין ניצוצין הקדושין.

[נאָר] ס'איז דאָ מקומות וואָס ס'איז גענוג [לעשות התיקון על ידי שיבואו שם] יחידים מישראל [מאותן] וואָס דאָרטן זענען [דאָ] ניצוצין הקדושין וואָס זענען שייך לשורש נשמתן. - אזוי זאגט דאָ דער אר"י הקדוש אין שער המצות ביי [מצות זכירת] יציאת מצרים, אין פרשת ראה^ב. - און ס'איז דאָ מקומות וואָס ס'דארפן צו זיין [דאָרטן] אַ

לקדושת ארץ ישראל. ○ ושם בשל"ה במסכת תענית (ברדוש לפרשת מטות) האריך מאוד בענינים אלו, ומסיים שם בזה"ל: זהו כלל הגליות, שהם לתכלית הגאולה, ועיקר סוד הבריאה.

^א בשיר השירים רבה (ב, פסוק ח): קול דודי הנה זה כא [שיר השירים שם], זה משה. בשעה שבא ואמר לישראל בחדש הזה אתם נגאלין, אמרו לו משה רבינו היאך אנו נגאלין וכל מצרים מטונפת מעבודת כוכבים שלנו, אמר להם הואיל והוא חפץ בגאולתכם אינו מבטל מעבודת כוכבים זלכם, אלא מדלג על ההרים, ואין הרים אלא עבודת כוכבים, היך מה דאת אמר (הושע ד, א) על ראשי ההרים יזבחו וְעַל הַגְּבְעוֹת יִקְטְרוּ, ובחדש הזה אתם נגאלים, שנאמר (כא, ב, ב) הַחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֶם ○ ר' יודן ור' חוניא, ר' יודן בשם ר' אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי, ור' חוניא בשם ר' אליעזר בן יעקב אומר, קול דודי הנה זה כא, זה מלך המשיח. בשעה שהוא אומר לישראל בחדש הזה אתם נגאלין אומרים לו היאך אנו נגאלין, ולא כבר נשבע הקב"ה שהוא משעבדנו בע' אומות. והוא משיבן שתי תשובות, ואומר להם אחד מכם גולה לברבריה ואחד מכם גולה לסמטריה, דומה כמו שגליתם כולכם. ולא עוד אלא שהמלכות הזאת מכתבת טירוניה מכל העולם מכל אומה ואומה, כותי אחד או בברכי אחד בא ומשעבד בכם, כגון ששעבדכם כהם כל אומתם, וכאילו נשעבדכם בשבעים אומות. ובחדש הזה אתם נגאלין, הדא הוא דכתיב הַחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֶם ראש חֲדָשִׁים.

[ועיין מה שכתב רבינו בענין זה בויאל משה (א, יט, ב, קטק)].

^ב בשער המצות פרשת ראה (בביאור מצות למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים): ועתה נבאר ענין גלות מצרים, למה נזכר יותר מכל שאר הגליות. והטעם הוא כי במצרים היו כל ניצוצות הראש של כל ישראל מעורבין בהם, ולא נגאלו משם עד שיעצו ונתבררו מתוכם כל הנשמות, וזהו סוד וינצלו את מצרים (בא יב, לו) שעשאוה כמצולה שאין בה דגים (ברכות טו); שהם ישראל הנרמזים בדגים, וינצלו לרב (ויחי מח, טו) וכו'. משא"כ בכל השלשה גאולות של בכל ומדי ויון, שלא נגאלו לגמרי מתוכם, ונשאר בהינתן קצת נשמות שלא נתבררו לגמרי, וכדוגמתה נשארו [כמה מבני] ישראל לתחת יד בכל ומדי, ולא עלו בבנין בית שני כנודע, כדי לברר הנשאר שם. האמנם כללות ישראל יצאו מן גלותם, ולכן נקרא 'גאולות', אבל אינם 'שלימות' כגאולת מצרים וכו'. ובהם יתבאר טעם חומר הזכרת זכירת מצרים מכל שאר הגליות, כי היא לבדה 'גאולה שלימה אמתית'. ○ ואמנם 'הגאולה העתידה' גדולה אף מגאולת מצרים, והטעם הוא כי הנה בגאולת מצרים אעפ"י שלא נשאר בה בעצמה שום ניצוץ של קדושה, כי הכל נתברר כנזכר, עכ"ז עדיין בכל הארצות כולם זולת מצרים לא נתבררו חלקם אשר נתעברו בתוכם מזמן חטא אדה"ר וכו'. אבל גאולה העתידה אין אחריה הפסק, עוד גלות אחר, לפי שאין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות להתברר מכל האומות כולם, בסוד וְשָׁב וְקִבְּצָם מִכָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר הִפְצִצָה גו' (נביא ל, א), ולכן לא יאמר עוד חי ה' אֲשֶׁר הִעֲלָה אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם כי אם חי ה' אֲשֶׁר הִעֲלָה גו' מִאֲרֶץ צִפּוֹן ומכל הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר הִדִּיקָם שָׁמָּה גו' (ירמי טו, טו), והיא גאולה כוללת בכל הע' שרים שבקליפה. ○ גם בזה יתבאר טעם מה שאמר הכתוב (ירמי ל, ז) וְעַתָּה צָרָה הִיא לְיַעֲקֹב וכו'. ונודע ומפורסם בדברי רז"ל תוקף הצרות העצומות שיהיו לישראל בחבלי המשיח, והטעם הוא כי אז סיום ברירת הקדושה אשר ברגלין דאדם דקליפה, ושם תגבורת החיצונים וחלישות הקדושה המועטת אשר שם וכו'. ○ וגם בזה יתבאר ענין כל הגאולות שעברו, שבכולם לא נתבטלה האומה ההיא ששעבדה בישראל וכו', ובגלות ישראל במצרים מלכו בכיפה, ואחר שיצאו ישראל מתוכם וניטלה חיותם מתוכם, נשפלו וכו', אבל לא נתבטלה האומה ההיא לגמרי, כי עדיין שורש הקליפות שבעים אומות קיימת, ונשמות הקדושה בתוכם, והם נותנין למצרים חלק שפע וכו'. ועל דרך זה בכל אומה בזמן שליטתה על ישראל, ואח"כ נשפלה. אבל לעתיד לבא שכל הקדושה תתברר מתוך כל הע' שרים, יסתלק כל חיותם ואין להם שום יניקה ושום חיות כלל, ואז יתבטלו הקליפה הנקרא מֶתֶת לגמרי, כמו שכתוב (ישעי' כה, ח) בְּלֹעַ הַמָּוֶת לִנְצָח וגו', לא יהיה גלות אחריה לעולם.

ועוד כתב שם בשער המצות: גם נודע מה שנתבאר אצלינו בטעם שְׂכִינָה בגלות מה עניינו, כי הנה הסיבה

גרעסערער קיבוץ אידן, [ווייל] דאָרט איז דאָ 'מער' צו טון, ווייל דאָרטן זענען די ניצוצין הקדושין שוין מער [דאָ, וצריכין לתקן] יעדערער [דעס] וואָס ס'איז שייך צו זיין שורש נשמה.

סד

אלא שסתם אדם אינו יודע מקום הניצוצין השייכים לשורשו, אלא שמן השמים מסבבים שילך כל אחד למקום הצריך לו לפי צורך התקונים, וכשיעסקו שם בתורה ומצות יתעלו הניצח"ק השייכים לשורשו

נאָר אָבער, יעדער ווייסט נישט 'נאָך וואָס' מ'קומט אַהין, [אלא שמן השמים נסבב לו כן לצורך תכלית תיקון והעלאת הניצוצין הק' השייכים לו].

[ווי] דער בעל שם טוב הקדוש זאָגט^{לג} [בביאור הפסוק] 'מִה' מַצְעֲדִי גָבַר פִּוְנָנוּ וְדָרְכֹנוּ יִחְפֹץ' (תהלים לו, כג), [א] דער 'בורא כל עולמים' פירט אַהין 'יעדן' וואו מ'ברויך, [אלא שהאדם אינו יודע סיבת ביאתו לשם, והוא סובר כי 'לדרכו' יחפץ].

סה

[נאָר] מ'זאל נישט מוֹעֵל זיין בְּשִׁלְיָחוֹת! [אָבער] אַז מ'דינט דעם אייבירשטען דאָרט, מיט תוֹרָה וְעִבּוּדָה, מיט אידישקייט, [מיט] מִצְוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, מיט דִּיבּוּרִים קְדוּשִׁים. מיט דעם איז מען מַעֲלָה די ניצוצין הקדושין [שבאותן המקומות שגלו לשם].

סו

וכתב באור החיים הק', שאין להקשות דהלא מפני חמאניו גלינו מארצינו, ואם כן אם לא היו חוטאים האך היו מתעלים כל אלו הניצח"ק המפורים בכל העולם

דער אור החיים הקדוש [פרעגט] - כ'הָאָב [עס] שוין אסאך מאל נאָכגעזאָגט - אין פּרשׂת בּהר^ל און אויף אַסאך מקומות^ל, [ולכאורה יש לתמוה] וואָס העט געווען ווען

היא שעל ידי חטא אדם הראשון עירב טוב ברע, וכל הנשמות של קדושה נפלו לתוך הקליפות, הם שבעים, כנגד ע' אומות, וצריכין ישראל לָגֵלוֹת בין כולם, כדי לְלַקֵּט הנשמות שנפלו בתוך כל קליפה שבהם, וכאשר יגמר לקיטת כל הנשמות מן הע' אומות, אז הוא זמן דמטו רגלין ברגלין הנוכר בפרשת פקודי (כוהור רוח), ואז יתקיים מקרא דכתיב (ישע' כה, ח) בְּלַע הַמָּנוֹת לִנְצֹח כו'. וזהו סוד פי פארבע רוחות הַשָּׁמַיִם [פרשתי אֲתֶכֶם] כו' (זכר' ב, י), כי הוצרכו ישראל לילך בגלות בכל ד' רוחות השמים בכל ע' אומות, ואין צורך שכולם יחד יגלו בין כל אומה ואומה, אמנם כיון שאיש אחד מִיִּשְׂרָאֵל לבדו גלה באיזה אומה, נחשב קָאָלוֹ כל ישראל גלו. וכמו שאדם הראשון פָּגַם בכל העולמות, לכן כשנפלו ממנו הנשמות הכלולות בו אל הקליפות, נתערבו בד' רוחות העולם אשר מכולם נטל עפרו כנודע, וכל אחד מע' שרים של אומות העולם שהם כללות הקליפות כולם, כל אחד לקח חלקו. ואותם הנשמות אין כח בהם לצאת משם אלא בכח מצות ותפלות ישראל, והם מבררין אותם מתוך הקליפה, ומוציאים אותם משם ומעלים אותם למעלה בבחינת מ"ן כנודע, וכל זה על ידי תפלות של ישראל וכו'. - [ועיין בויאל משה (ב, ק) מה שהאריך רבינו בזה, והביא הרבה ראיות לזה מדברי חכמנו^ל בכמה מקומות].

^ל הובא בדגל מחנה אפרים (פרשת מטע, ד"ה עור) וז"ל: מה שקבלתי מרבותי ע"ה על פסוק מִה' מַצְעֲדִי גָבַר פִּוְנָנוּ וְדָרְכֹנוּ יִחְפֹץ [פי' יל לא יטל וגו'], היינו שכל מַצְעֲדִי גָבַר מאתו פוֹנָנוּ לאיזה סיבה אשר יחפץ בדבר האדון ברוך הוא להוליכו בדרך ההוא כמו שיבואר, אך האדם ודרכו יחפץ, כי הוא חפץ בדרך זה לצורך עצמו, ובאמת הכל הוא דרך הקב"ה, וה' עשה שיחפץ לילך בדרך זה לסיבה הצריך להאדון ברוך הוא וכו'. ועיין גם בספר אור המאיר (פרשת צו). - [ועיין עוד במאור עינים פרשת לך ופרשת ויקהל בפירוש זה הפסוק בשם הבעש"ט קצת באופן אחר].

^ל באור החיים הק' (בהר כה, לט): ואומרו (שם, מ) עַד שֶׁנֶּת הַיּוֹבֵל, הוא גבול הגאולה כידוע, יַעֲבֹד עִמָּךְ. ומודיע ה', כי סוף סוף יצא מעצמו, דכתיב (שם, מא) וַיֵּצֵא מֵעַמָּךְ הוּא וּבְנָיו, פירוש הניצוצים המתבררים באמצעות היותם עמו, והוא סוד הגלות, שאם לא כן למה לא ייסרם ה' בשבט מוסר שם בארצם ובנחלתם, אלא אחד מהטעמים הוא כדי שיבררו הניצוצות של הקדושה מבין הארצות, כי כל מקום ומקום שימצאון שם ישראל, באמצעות הַיִּסּוּרִין, וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת, הניצוצות מתבררים מעצמם. והוא סוד אומרו (קהלת ח, ט) עַתָּה אֲשֶׁר שָׁלַט הָאָדָם בָּאָדָם לָרָע לוֹ. ○ ואם תאמר, אם כן אם לא היו ישראל חוטאים וגולים, מי היה מברר המתבררים עתה בתפוצת ישראל. דע כי אם לא היו ישראל חוטאים היה להם לבדור ניצוצות הקדושה 'במקום שהם', מכל המקומות אשר באו

מ'העט נישט גיווען געזינדיגט, העט מען דאך נישט געווען אין גלות, וואָס העט גיווען געווען מיט די ניצוצין הקדושין, [האין היו מתעלים מכל אותן המקומות שבעולם].

סז

ולזה ביאור דאס לא היו חוטאים היה כח הקדושה של ישראל חזק כל כך, שהיו יכולים להמשיך הניצוצים שבכל העולם עד למקום שהיו שם ישראל בארץ ישראל

זאָגט ער, דער אור החיים הקדוש, [כי] אַז מ'העט נישט גיווען געזינדיגט, ס'העט נישט געווען קיין חטאים בישראל, העט געווען זייער שטארק דער כח הקדושה, העט מען געקאָנט 'ממִּשְׁיף' זיין די ניצוצין הקדושים פון דער גאַנצער וועלט [אויף] 'אהין', דאָרטן וואו מ'איז, אין אַרץ יִשְׂרָאֵל. אָבער אַזוי ווי דער כח הקדושה איז נישט אַזוי שטאַרק, [איז] הִלּוּאִי מ'זאַל אויפֿטון [כראוי, עתה בשעת] אַז מ'איז 'דאָרטן' [שם במקומן של הנצה"ק].

סח

אבל עכשיו שחטאו הוצרכו לילך לגולה למקום הניצוצין, כדי שבאופן זה יוכלו להעלותם. ומבואר ברמב"ן ואור החיים הק' בהגלות הוא מוכרח לטובתם של ישראל, שזה משתק הקמרון למעלה, ומציל אותם מן סכנת כליה ח"ו

על כל פנים דאָס איז אַ הכרח [דער ענין הגלות].
אַזוי ווי דער אור החיים הקדוש זאָגט דאָ כמה פעמים, אַז דאָס איז דאָס גאַנצע [תיקון והצלה], אַז דאָס איז עס, אַז דאָס איז אַ הכרח.
[און] ווי דער רמב"ן זאָגט^ל [אז] דער [הבטחה פון] לֹא מֵאֲסִתִּים וְלֹא גַעלָתִים איז נאָר דורכדעם ווייל ס'איז בָּאָרץ אִיבִיהֶם. און ווען נישט דאָס, העט דאָס נישט גיווען געווען [וההבטחה להנצל מן סכנת כליה ח"ו].

שם. מה שאין כן אחר חטאם, דחלש כחם, ולואי שתשיג ידם 'במקום עצמו' אשר שם הניצוצות. ואמר (בהר שם) וְשֶׁבֶן אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ, כי בבא הגורל, יטע ה' בתוכנו אורו יתברך, אשר שם הוא משפחת עם בני ישראל. גם יקומו שוכני עפר, וישוּבוּ כל אחד אֶל אֶחָזֶת אֲבֹתָיו (שם), הוא אור עולם בית המקדש כוננו ידיו יתברך.

^{לה} עיין באור החיים הק' יתרו (יט, ה בסופו) בפסוק וְהִייתֶם לִי סִגְלָה וז"ל: עוד ירמוז סתר עליון, לפי מה שקדם לנו כי ענפי הקדושה נתפזרו בעולם, ואין מציאות להם להתברר זולת באמצעות ישראל, וביותר באמצעות עסק התורה, שהיא כאבן השואבת ניצוציה במקום שהם, ואותם נצוצי הקדושה גם להם יקרא סגולה, והוא אומרו וְהִייתֶם וכו', כי הם יהיו היות סגולה, מִקֵּל הַעֲמִים אשר נפוצו שם, באמצעות התורה, כמאמרם ז"ל (וזהו ח"ב קפח: וכו'), ואומרו כִּי לִי כָל הָאָרֶץ, כאן רָמַז שיש לו סגולה מפוזרת בכל הארץ, וזה טעם פיזור ישראל בארבע רוחות העולם, לחזור אחר הסגולה שהיא אבידתם. והנה זולת עונם של ישראל היו יכולים השגת הדבר בלא פיזור בעולם, אלא בכח עוצם תורתם היו מולכים בכל העולם, ושואבים כל בחינות הקדושות מכל מקום שהם. ובאמצעות החטא, תש כוחם, וצריכין לרדת שמה לברר הטוב ההוא.

ובעיקר ענין בירור הניצוצין ע"י הגליות, או ע"י התורה ומצות, עיין באור החיים הק' שמות (א, יב), בא (יב, ח), אמור (כב, יב), בלק (כד, כג), ועוד.

^{לו} ברמב"ן כי תבוא (כח, מב): ודע, כי התוכחות בְּמִאָרָה ובמהומה ובמגירת וּבְדָבָר וכו', הם כולם עד פלתו אֲתָךְ מֵעַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אֲתָה בָּא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ (שם, כא). אבל אחרי 'הגלות', לא יקלל אותם רק לעבוד שם אלהים אחרים ע"י ואבן (שם, סד). אבל פעמים שיחזור להוכיחם 'בארץ'. כאשר אמר (שם, לו) וְיִלֶּךְ ה' אֲתָךְ וְאֵת מִלְכְּךָ אֲשֶׁר תִּקֵּים עֲלֶיךָ אֶל גּוֹי אֲשֶׁר לֹא יִדְעָתָ אֲתָה וְאֲבֹתֶיךָ וְעִבְדְּתָ שָׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים, והוא הגלות שגלינו לרומי על לכת אנרגיס המלך שם. ואחרי כן ישוב ויאמר (שם, לח) וְנָרַע רַב תּוֹצִיא הַשָּׂדֶה וגו', ואלה התוכחות בהיותם 'בארץ', כי כן יאמר 'אחירי' (שם, סג) וְנִסְחַתָּם מֵעַל הָאֲדָמָה, שהוא הגלות וכו'. והכתובים הבאים אחר כך, עונשם 'בגלות', וכן (שם, סו) והיו חייך תלאים לך מנגד, מפני פחדותינו בגלות ביד העמים הגוזרים עלינו גזירות תמיד. והנכון, שהוא רמז לדורות ההם שהיו בזמן חורבן הבית השני, כי היו מתנכלים להם להאבירים לגמרי וכו', שהיה זה כאשר כלו להוציאם מן הארץ וכו'. אבל אחרי היותנו 'בגלות בארצות אויבנו', לא נתקללו מעשה ידינו, ולא אלפינו ועשתרות צאננו, ולא כרמינו וחיתנו ואשר נזרע בשדה, אבל אנחנו בארצות 'כשאר העמים' יושבי הארץ היא, או 'כטוב מהם', שרחמיו עלינו. כי 'ישיבתנו בגלות' היא בהבטחה שאמר לנו (כו, מד) וְאֵן גַּם זֹאת בְּהִיּוֹתָם בָּאָרֶץ אִיבֵיהֶם לֹא מֵאֲסִיחֶם וְלֹא גַעְלִיתִם לְכַלְתֶּם לְהַפֵּר בְּרִיתִי אֲתָם כִּי אֲנִי ה' אֱלֹקֵיהֶם.

סט

און דער אור החיים הקדוש [בפרשתן]¹⁷ (בחוקתי כו, מד) איז עס מסביר - כ'האב שוין אסאך מאָל¹⁸ גערעדט פון דעם, - ער איז עס מסביר אז דורך דעם [מה שגלינו לשאר ארצות] איז שטילט זיך דער קטרוג, אז מ'איז אין חוץ לארץ, אז מ'האלט זיך [לסבול עול הגלות].

ע

[וכן בפסוק] וְאַתֶּכֶם אֲזַרְה בְּגוֹיִם וְהִרְקִיתִי אֶתְרִיכֶם תָּרֵב, זאָגט דער אור החיים הקדוש¹⁹, מ'איז מושבע ועומד אז מ'זאל זיין אין גלות, [און] טאָמער וועסט דיך קעגנשטעלן, חלילה איז וְהִרְקִיתִי אֶתְרִיכֶם תָּרֵב. אזוי זאָגט דאָך דער אור החיים

¹⁷ באור החיים הק' בפרשתן (כו, מד): נאָך גס זאת בְּהִיּוֹתם וגו'. עוד יתבאר, על דרך מה שפירשתי במה שקדם (בפסוק מא-ג), כי ה' נותן טעם להקפדת כל חכם לב למה יגלה ישראל מארצו, ולא שם לו שם בארץ עצמה משפט תט אשורם מני אורח. [ולכן גם בפסוק זה] עוד הוסיף לומר אף גם טעם זה, והוא באמצעות הבאתם בארץ אֲרִיכָה ותעזב הארץ מהם, לא מאַסְתִּים וגו' לְכַלּוֹתָם. [והוא] על דרך אומרים ז"ל (איכה רבה יד, ד) כי ה' השליך חמתו על עצים ועל אבנים, למלט עם בני ישראל, כמזמור אסף (תהלים עט, א) כָּאֵז גוֹיִם וגו' שָׁמוּ אֶת יְרוּשָׁלַם לְעֵינֵים וגו', שהיה מזמר על הדבר. גם יסובב רחמי ותכבש מדת הדין, בראות עם עליון בני מלכים שפלים ביד אויביהם, וזה יסובב שפלים, שלא תכלה אותם מדת הדין. והוא אומרים נאָך גס זאת סיבה להבאתם בארץ אויביהם, שבהיותם בארץ אֲרִיכָה לא מאַסְתִּים וגו' לְכַלּוֹתָם, ולצד זה בחרתי כעונש כזה.

ועוד כתב באור החיים הק' (שם, מא): ואומרו אף אָנִי [אלך עמם בקרין וגו', פירוש גם זה יאמרו בכלל הוידוי, כי צדיק ה' על כל הבא עליהם, וכן ראוי למשפט צדק לילך עמם בקרין, ולא יעול הקל משפט. ו ואומרו וְהִבְאֵתִי אִתָּם [בארץ אֲרִיכָה] וגו', פירוש גם זה יאמרו בכלל הוידוי. והנה ממה שמצריכם ה' להתודות עליו, אתה יודע שהם היו מרשעים בפרט זה, ורשע הוא כי יאמר למה ה' יוציאם מארצם, ויגלם בין האומות, אם לפירעון עונם, ויִסְכֵּם תוך ארצותם ולא יגלם בין האומות, כי אדרבה זה יסובב היפך תיקון המבוקש, שאם המבוקש הוא להטיב מעשיהם, והנה כשיזרה אותם בארצות יגמרו לעשות רע ויתעברו בגוים וילמדו מעשיהם, וזה יחזק מחשבת קרי. לזה כשאמר ה' וְהִתְוֹדוּ, זכר שיאמרו גם כן בוידוים, כי צדיק ה' במה שהלך עמהם קרי, ולאותו הטעם ולאותו המבחן הביאם בארץ אויביהם, כדרך מעשה המקרה בלא כיון אל הצריך. ואומרו או אז, פירוש שיתלו טעם הבאתם בארץ אויביהם לצד הליכה [עמם בקרין], או לטעם כדי שיכנע לבבם הערל, לזה הביאם בארץ אויביהם, מה שלא היה נכנע באופן אחר זולת זה, שבוה יהיה להם הרווחה נכונה, שעל ידי הכנעה לבד ירצו את עונם, ולא יצטרכו למיורק אחר, על דרך אומרים (מלכים א, כא, כט) הִרְאִיתִי כִי נִכְנַע אַחֲבָב, ואמרו ז"ל (ברכות ז.) טובה מדרות אחת בלבד של אדם ממאה מלקיות, והוא אומרו אָז יִכְנַע וגו', וְאָז יִרְצֶה אֶת עוֹנָם.

¹⁸ בס"ג נצבים וילך תשט"ו [לשון קדש קנטרס קרי] ודרוש א' שופטים (תשט"ז, ס"ג בהר בחוקתי תשכ"ג, ועוד. ועיין ביואל משה מאמר שלש שבועות, ילאחר שמסיק רבינו (בסוף סימן יג) דהשבעה שלא יעלו בחומה הוא אפילו כשעולין ברשות האומות, הביא (בסימן יד-טו) דברי הרמב"ן והאור החיים אלו, ואח"כ כתב עוד לבאר בדברי האור החיים הק' ז"ל: אלא שצריך להבין [כן] לכאורה אלו השני מאמרים שהבאתי מדברי האור החיים הק', שבמאמר הראשון (הנעתק לעיל שנית) כתב 'שהרשע' הוא שאומר למה הם בארצות אויביהם, ולעתיד יתוודו על זה, ובמאמר השני (הנעתק לעיל ראשונה) כתב כי הקפדת כל 'חכם לב' בזה. ובאמת אינו מובן למה יהיה נקרא 'רשע' על שאלה זו שצריכה לכאורה טעם והסבר. אמנם מובן בהדבר, כי בודאי יכל חכמי לב' מצטערים בזה על שצריכים לאותו דבר להיות בארצות אויביהם, וזה נקרא הקפדת חכם לב, אבל מאמינים בהשי"ת ובתורתו הקדושה, כיון שרואים מהכתובים ומדברי חכמינו ז"ל - כמו שאביא להלן עוד ראיות ברורות כשמש - שזה הוא רצונו ית"ש, שוב אינם מהרהרים אחרי מדותיו ית"ש, וקל וחומר שאינם אומרים דבר שלא כרצונו יתברך שמו. אבל 'רשע' הוא האומר נגד זה דברים אשר לא כדת, ומטיח דברים כלפי מעלה. והנה רוח הקודש הופיעה בבית מדרשו של האור החיים הק', כי עכשיו 'הרשעים' מתעטפים בדברים כאלו.

¹⁹ באור החיים הק' (שם, לג) וְאַתֶּכֶם אֲזַרְה וגו'. יתבאר הכתוב על דרך אומרים ז"ל במסכת כתובות (קיא.) שהשביע ה' את ישראל שלש שבועות, א' שלא יעלו בחומה, פירוש ביד חזקה (רש"י שם), וא' שלא ימדרו באומות העולם וכו', עד כאן. והוא מאמר וְאַתֶּכֶם אֲזַרְה בְּגוֹיִם, כאן יָמוּ לִב' דברים, ואמרו אֲזַרְה, שלא יעלו בחומה, [ואמרו] בגוים, שלא ימדרו בגוים. ו ואמרו וְהִרְקִיתִי אֶתְרִיכֶם תָּרֵב, יתבאר על דרך שאמרו שם ז"ל, אמר להם הקב"ה לישראל, אם אתם מקיימין השבועה מוטב, ואם לאו אני מתיר את בשרכם כעבאות וכאילות השדה, עד כאן. והוא אומרו וְהִרְקִיתִי אֶתְרִיכֶם תָּרֵב, שתהיה חרב מרוטה לפניכם, אם לא תקיימו גזירת זרזי בגוים כנוכרי, יהיה בשרכם וכו'. ואמרו עוד וְהִתֵּיתָ אֶרְצְכֶם וגו' תָּרֵבָה, הוא נתינת טעם על הדבר, למה יחפז ה' בזרזי בגוים, כדי שתהיה ארץ שממה וערים חרות, כדי שְׁאֵל תִּרְצֶה הָאָרֶץ וגו', לזה צריך שתהיי אִתָּם בְּאֶרֶץ אוֹיְבֵיכֶם, והוא אומרו וְאַתָּם בְּאֶרֶץ וגו'.

הקדוש אין די וואָכעדיגע סדרה. ווייל מ'האָט באַשוואוירן שלא ימרדו באומות, [און] אַז מ'איז עובר אויף די שבועות, זאָגט די גמרא^ב [איז] חלילה אַני מתיר אַת בְּשַׁרְכֶּם. אַזוי זאָגט דאָך דער אור החיים הקדוש [בפרשתן].

עא

ישוב קושיא טו

ובזה יובן דברי רש"י שכתב בהפסוק וְהִבַּאתִי אִתָּם בָּאָרֶץ אֲבִיהֶם, היא מדה טובה לישראל. כי כל ענין הגלות מלבד שיש בה עונש לכפרת עון, יש בזה טובה גדולה לישראל, וגם מקרבת את העולם התיקון, בבירור והעלאת הניצה"ק יהיה איך שיהיה, [דער] וְהִבַּאתִי אִתָּם בָּאָרֶץ [אביהם], דאָס איז דאָס גָּלוּת. [און] דער בורא כל עולמים האָט געזאָגט [אני הוא שהבאתי אתכם, און] מ'זאָל נישט קלערן אַז מ'איז דאָרטן עַל פִּי מִקְרָה. [אלא יִדְעוּ כי גזירת הגלות היא הכרחית, כי כך גזר יוצר בראשית, וישנן בענין זה טעמים רבים ונכבדים].

עב

איבערדעם זאָגט ער [ברש"י על פסוק זה, כי] זו מדה טובה לישראל. דער בורא כל עולמים האָט געזאָגט 'איך' פיר [ענק], 'איך' האָב ענק געפירט אַהין אין די אַלע מקומות, דאָרטן וואו אידן ברויכן צו זיין, [ואני משגיח בהשגחה להכין מצעדי גבר שיבוא לכל אחד למקום הראוי לו לתקן לפי שורש נשמתו].

עג

מ'זאָל נאָר עפעס אויפטון [ולא נמנעל בהשליחות המוטל עלינו במקומות פזורינו שגלינו לשם] [וכדלעיל ריש אות סה].

עד

ישוב קושיא טו

ולפי זה יש לומר לדרכינו דגם הפסוק וְאִתְּכֶם אֲזַרָה בְּגוֹיִם היא מדה לישראל, שזה מורה דמלבד מה שגלינו מארצנו, צריך עוד שיהיו ישראל מפוזרים בכל העולם בין כל השבטים אומות, כדי לגמור התיקון השלם. ואתי שפיר מה שלא נמנה זה בין השבע פורעניות, כי יש בזה מדה טובה [ועל דרך זה אפשר לומר לדרכינו, דלעולם גם במאמר הכתוב וְאִתְּכֶם אֲזַרָה בְּגוֹיִם ממונה בזה טובה וברכה לישראל, דאף שזו מדה קשה להם שיהיו נזרים כבמזרה פזורים ומפורדים בכל פנות כמו שכתב, מ"מ עצם פיזור זה הוא לטובתם, עבור שכל אחד יש לו שליחות ללקט ניצוצי הקדושה שנתפזרו שם במקום ההוא. (מדברי יואל).

וממילא בזה מיושב דלעולם לא מנה כאן הכתוב רק שבע פורעניות, וב' ענינים שהוסיף אחר כך, שהם מאמר ואיתכם אורה בגוים, ומאמר והבאתי אותם בארץ אויביהם, אין זה בכלל הפורעניות, אלא הוא בכלל טובה וברכה לישראל, שע"ז מבררין הניצה"ק ומקרבין את גאולתן של ישראל].

עה

הקדמה לישוב קושיא ג-ד

קתם בני אדם אינם יודעים מעצמם מקום המדויק של ניצוצי קדושה המועטל עליהם לחקנם [ורק מן השמים מסבבים שילכו ויבואו לשם]

היצט לאַמיר'זשע זען.

אפילו דאָרט וואו מ'איז [באיזה מדינה או עיר שהוגלו לדור שם], קען מען דאָך אויך נישט וויסן [אַליין] דאָס פּלאַץ [המדויק והפרטי] וואו מ'ברויך צו זיין, אויף יעדן מקום [בפרטיות], יעדן טריט און יעדן שריט.

^ב בגמרא כתובות (ק"א). והובא בתוך דברי האור החיים הק' דלעיל.

עו

וכמו שביארתי במקום אחר, דמטעם זה אמרו חכמים דההולך בדרך מותר לקרות קריאת שמע כשהוא מהלך (חזון מפסוק ראשון), כי מי יודע אם אינו צריך לתקן שם איהו ניצוצי קדוש במקום הליכתו, ע"י שיקרא שם קר"ש

[ווי] איך האָב אַמאָל געטייטשט^{מא} מיט דעם [דברי התנחומא]^{מב} ילמדנו רבינו, מהו שיקבל עליו עול מלכות שמים כשהוא מהלך, [כך שנו חכמים] רצה מהלך, רצה עומד. [וביארתי הכוונה, דלכאורה קשה] פאָרוואָס מ'מעג [גייין] - רצה מהלך - ביי די קריאת שמע^{מג}. [זאָגט דער מדרש ווייסט] פאָרוואָס, ווייל מ'קאָן נישט וויסן, אפשר ברויך מען אויף 'דעם' פלאַץ [לומר איזה דיבור של קדושה, שע"י שיאמר שם קריאת שמע יתעלו ויתבררו הניצוצי קדושה שבמקום הליכתו, ועל כן מכיון שנסתבב מן השמים שהוא צריך לילך עתה שם לעסקיו ונזדמן שיהיה זאת בשעת קריאת שמע, לא רצו חכמים לאסור ההילוך בשעת קריאת שמע, ווייל] אַן אנדערער ווייסט דאָך נישט [דסתם אדם אינו יודע באיזה מקום צריך הוא לתקן].

עז

ישוב קושיא ג

אמנם דוד המלך ברוב קדושתו שפיר ידע והרגיש המקומות שיש שם ניצוצי קדושה השייכים לשורשו, ולכן חשב מתחילה לילך לאותן המקומות, בכדי להעלותם ולבררם

[אָבער] קאָן זיין, [זא] דוד המלך, ער האָט דאָך געוואוסט אַלעס, [וממילא] ער האָט 'דאָך' [יא] געוואוסט וואָס ער טוט אויף דעם עולם, 'וואו' דאָס פלאַץ איז [והשייך לתקונו], וואו ער האָט 'זיינע' ניצוצין הקדושין, און אַלעס. ער האָט דאָך געוואוסט אַלעס. קען זיין ער האָט געהאָט הרגש אויף כמה מקומות, אַז דאָרט איז עס. איבערדעם זאָגט ער, האָט ער געהאַט אַ חשבון, ער ברויך 'אָהיין' צו גיין [לבית פלוני ולמקום פלוני, כדי] ער זאָל עפעס אויפטון.

עח

אבל באמת היתה מעלתו וקדושתו של דוד המלך גדול כל כך, שלא הוצרך לילך לאותן המקומות, אלא גם ממקומו בבית מדרשו היה ממשך את כל הניצוצי קדושה אליו. ולזה אמר רוגלי מביאות אותי לבית המדרש, שהיו מביאים את הכל אליו אל בית מדרשו

אָבער די קדושה פון דוד המלך איז געווען [אזוי גרויס, זא] ער האָט געקאָנט 'ממשיך' זיין [למקומו, הניצוצין משאר מקומות]. אין זיין בית המדרש האָט ער געקאָנט ממשיך זיין פון איבעראַל.

וואָרן ווען ס'העט נישט געווען גיווען [קייין חטאים בישראל], ווען כלל ישראל העט געווען גיווען בשלמות, העט מען דאָך 'קיינער' נישט גיווען געברויכט צו 'גייין' [למקום הניצוצין], ווי דער אור החיים הקדוש זאָגט [בפרשת בהר] [כדלעיל באות 10-15] [זא] דעם

^{מא} בס"ג קרח תשט"ו על הספינה [לשון קדשו קונטרס סה, אות ו-ז], עיי"ש באורך [וגם שם מזכיר שכבר פירש כן מקודם]. ועיין זה גם בדברי יואל לך לך [עמוד רמב-דמה]. ועיין עוד קרוב לזה בחידושי תורה ליל שב"ק לך לך תשט"ז.

^{מב} בתנחומא לך לך [סימן א]: ויאמר ה' אל אברהם לך לך. ילמדנו רבינו, אדם מישראל מהו שיקבל עליו מלכות שמים כשהוא מהלך. רב אידי ורב הונא בשם רבי יהודה ורבי יוסי בשם ר' שמואל אמרו, אסור לקבל עליו מלכות שמים כשהוא מהלך, אלא יעמוד במקום אחד ויכוין לבו לשמים באימה וביראה ברתת ובזיעה ביחוד השם, ויקרא שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד, כל אחד ואחד [היינו כל תיבה]. בכונת הלב, ואחר כך ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. • וכשתחיל אהבתך. רצה מהלך, רצה עומד, רצה יושב, שכן כתיב בשבתך בבייתך ובלקחתך בדרך ובשכבך ובקומך [וכשיטת בית הלל במשנה דברכות דף י:].

^{מג} והיינו מלבד בפסוק ראשון, ובאמירת ברוך שם, שהוא עיקר יחוד ה', דאז צריך לעמוד מפני הכוונה, אבל משם ואילך רצה מהלך, וכמבאר בתנחומא דלעיל. והנידון בדברי רבינו, הוא למה לא חייבו חכמים לעמוד על עומדו גם אחר כך במשך אמירת כל הקר"ש.

גִּאֲנָצֶע גָּלוּת איז געוועזן [נאָר] דורכדעם [עבור שמחמת החטא לא היה בכחם להעלות הניצוצין שבכל העולם לארץ ישראל, ולכן הוצרכו לילך בגלות בכדי לתקן הניצה"ק שם במקומן].
[אבל דוד המלך] 'ער' הָאָט אָבער טאַקע געקענט [להמשיך אליו משאר מקומות].

עט

איבערדעם דאָס קאָן זיין איז דער פֿשט.

חֲשַׁבְתִּי דְּרָכִי, בכל יום אני מחשב לבית פלוני ולמקום פלוני [אני הולך, ווייל] איך
הָאָב געשפירט איך ברויך צו זיין אין די מקומות, [יען שנמצאו שם מניצוצי הקדושה
השייכים לשורשו]. אָבער, ער הָאָט אָבער געזען ורגלי מביאות אותי [לבית המדרש],
ס'ברענגט מיך, מ'ברענגט מיר אַלעס אַהיים אין בית המדרש.

פ

חקדמה ליישוב קושיא ד

בפרשת וישב בפסוק ויתנכלו 'אתו', פירש"י אתו עמו כלומר אָליו.
והמורחזי האריך בפירושו, אבל אכתי צ"ב להבין כוונת רש"י בזה

[ודיוק הלשון ורגלי] מביאות 'אותי', קאָן זיין.

אָזוי ווי ס'שטייט [וישב לו, יח] וַיִּתְנַכְּלוּ "אתו" לְהִמִּיתוּ, זאָגט רש"י, [כמו] אָתוּ עִמּוֹ
כלומר אָליו.

[ולכאורה] איז דאָךְ אַ פֿלאַ די גאָנצע [רש"י], וואָס איז פֿשט אָתוּ עִמּוֹ.

פא

ער דער מזרחי דארטן זאָגט^מ, [דכוונת רש"י לפרש כי תיבת] "אתו" איז [מתפרש] אָזוי
ווי "אתו".

אָזוי ווי מ'זאָגט^מ לְמוֹעֵד אֲשֶׁר דָּבַר 'אתו' אֱלֹקִים [וירא כא, ב], מיינט מען דאָךְ
אויכעט [אֲשֶׁר דָּבַר] 'אתו', דער בורא כל עולמים [דיבר עם אברהם], אֲשֶׁר דָּבַר 'אתו' מיינט
מען אַז דער בורא כל עולמים הָאָט 'מיט אים' גערעדט, נישט אָתוּ [אִים], כמשמעו,
דלפעמים לשון [אתו] איז אָזוי ווי 'אתו'. אָזוי גיט ער דאָרט צו פאַרשטיין.
אָבער [אכתי צריך ביאור] וואו דאָס קומט אַהין [אצל וַיִּתְנַכְּלוּ אתו, ומה כוונת רש"י בזה].

פב

ופירשתי בזה על פי המדרש בפסוק הִנֵּה "בעל" הַחֲלָמוֹת הָלֹזָה בָּא, שאמרו
עתיד זה להשיאן לבעלים. והיינו שראו שעתיד לצאת ממנו ירבעם בן נבם

[נאָר] איך הָאָב שוין אַמאַל געזאָגט^מ, דאָכט זיך מיר [לפרש הכוונה בזה] וואָרן
ס'שטייט דאָךְ אין מדרש [אויפן פסוק ויאמרו איש אֶל אָחִיו] הִנֵּה "בעל" הַחֲלָמוֹת הָלֹזָה בָּא

^מ בפירוש הרא"ם [וישב שם]: אותו, כמו אתו עמו כלומר אליו וכו'. כונת הרב בזה הוא שיהיה פירוש ויתנכלו
"אותו" ויתנכלו "אליו", כי לא יפול כינוי "אותו" רק על הפועל היוצא, לא על מלת "ויתנכלו" שהוא מבנין
התפעל. שאף על פי שמצאנו "ויהתנחלתם אותם" הוא על המעט. ומפני שאי אפשר לו לפרש 'אותו' כמו 'אליו'
רק על ידי ההעתקה ממדרגה למדרגה, אמר 'אותו' כמו אתו עמו, כלומר אליו. כי פירוש אשר דבר 'אותו'
[אלקים וירא כא, ב] הוא כמון אשר דבר 'אתו', ופירוש אתו, 'עמו'. כלומר 'אליו', פירוש כאילו אמר 'אליו', כי
תרגום אליו 'עמיה'. ויחוייב מזה שיהיה ויתנכלו 'אותו' [מתפרש] ויתנכלו 'אליו', אחר ש'אותו' כמו 'אתו', ואתו
כמו 'עמו', ועמו תרגומו של 'אליו'.

^מ בקריאת יום א' דראש השנה.

^מ בס"ג וישב תשכ"ז. - ונעתיק חלק מדברי רבינו שם וז"ל: זיי האָבן געזען וואָס דאָ טוט זיך, ווער ס'איז דאָ
'מיט' מיט יוסף הצדיק, יוצאי חלציו זענען דאָךְ מיט אים, דעס איז די נִשְׁמֹת, זיי האָבן געזען [אז] 'די' זענען
מיט אים. ס'איז געווען יִרְבֵּעֶם, און די אַלע דורות דערנאָכדעם וואָס זענען נִתְּפָתָה געוואָרן [אחריין], זענען נאָךְ
אַרגער געווען [מִיִּרְבֵּעֶם עֲצֻמוֹ, והכל גורם] ווייל זיי זענען געווען 'אָלִי' תִּשְׁמָעוּן. ○ איבערדעם זאָגט ער [ברש"י]

(וישב שם, יט), זאָגט דער מדרש רבה (פר, יד) זיי האָבן געזען עתיד להשיאן 'לְבָעָלִים', (ופרש"י על המדרש, כ) זיי האָבן געזען אַז יִרְבְּעִם בֶּן נִבְט וועט פון אים אַרויסקומען, (וואָס) ער וועט מסית זיין לְבָעָלִים, (ולכן) האָבן זיי אים געוואָלט 'שוין' הָרְגֵנֵעוּ, אויף דעם אַרויף ווייל יִרְבְּעִם בֶּן נִבְט וועט אַרויסקומען (מיוסף).

פג

וזהו שכתב רש"י 'אתו עמו', היינו עכור שראו את הדורות שנכללים אתו, וכמו שכתב באור החיים הק' פרשת קרח, כי כל הבנים נכללים עם אביהם. כלומר 'אליו', ההיינו שעבור זה חשבו 'על יוסף' עצמו להמותו, כדי שלא יצא ממנו ירבעם בן נבט דאָס איז דער פֿשט וַיִּתְנַבְּלוּ אֹתוֹ, 'אתו עמו'. זיי האָבן געקוקט די וואָס זענען (נכלל בכח) 'מיט אים', (שהרי) די אַלע דורות זענען דאָךְ נָכְלָל אין די עלטערן.

אַזוי ווי דער אור החיים הקדוש זאָגט^{מז} אין פרשת קרח.

(וכמו שמפרש הישמח משה על פי דבריו את הפסוק) תָּבֹא עַד דֹּר אֲבֹתֵינוּ^{מח}.

ויתנכלו "אתו", פארוואס, זאָגט ער אתו עמו, די וואָס זענען 'מיט אים', די האָבן זיי (שמעון ולוי) געוואָלט מעביר זיין, זיי האָבן 'די' געמיינט. מ'האָט נישט געמיינט אַזוי שטארק 'אים' [יוסף הצדיק בעצמו], מ'האָט נאָר געוואָלט טון 'אים' כדי מ'זאל 'יענע' נאָר מִכְרַעַי זיין, מ'זאל [דעם] אתו עמו, [וואָס] ס'איז כלומר 'אַליו', די וואָס זענען געווען צייטנים 'אַליו' (לירבעם וסייעתו), דעם גאַנצע דור (הנמשך אחריו, וירבעם עצמו) ער אַליין איז נאָך אויך נישט אַזוי געווען, יִרְבְּעִם [דעם] וואָס ס'איז פון אים אַרויסקעומען איז נאָך אויך נישט געווען אינגאַנצן [לשם עבודה זרה], אָבער דאָס אומגליק איז געווען [וואָס] זיי זענען געווען נשבעים אליו, (ולדורות הבאים בימי אֲחָב נמשכו אחר כך לעבודה זרה) פון אים אויס (מכחו של יִרְבְּעִם שהיה המתחיל). דאָס איז דער פֿשט אפשר, רש"י איז דאָ מִבְּאֵר צִפּוֹנוֹת פארוואס האָבן זיי געוואָלט 'אים', מ'זאל אים הָרְגֵנֵעוּ. איז רש"י מִבְּאֵר מ'האָט נישט געמיינט 'אים', [נאָך] זיי האָבן א קוק געגעבן וויאזוי קומט מען צי צו די אַלע עֲנָפִים, מוז מען זיך נעמען צום שרש, איבערדעם איז "אתו", ווייל זיי האָבן געזעהן דעם אתו עמו, איבערדעם דאָס אַלעס וואָס טוט זיך 'מיט אים', די אַלע דורות העתידים, איז געווען קודם אויף אַזאָן אופן [ווי ביי] יִרְבְּעִם, און דערנאָך כסדר איז געווען אֲחָב איז נאָך אַרבער געווען, און כסדר כסדר די דורות, די דורות וואָס זענען געווען רחמנא ליעלן זיי האָבן געזינדיגט (והיו יורדין) והולכין נאָכדעם. 'דעם' האָבן זיי געמיינט, דאָס איז געווען דאָס גאַנצע.

^{מז} באור החיים הקדוש ריש פרשת קרח (טז, א): ולרבותינו ז"ל ראיתי שאמרו (סנהדרין קט:): טעם שהזכיר הכתוב זכרון מולידי, 'קרח' שעשה 'קִרְחָה' בישראל וכו', ולחשוב גם בן 'יעקב' ש'עֶקֶב' עצמו לגיהנם, יעקב ביקש רחמים וכו' עד כאן. ובעיני יפלא למה יִכְנֶה דברים הרעים לשמות הצדיקים, ולא די זה אלא שמקשה בעל הדרשה ולחשוב בן יעקב וכו' אשר לא נכון להזכיר שם מבחר האבות בדרך זה וכו'. ו ולהאיר אור תורה אסדר שנים שלשה גרגרים מסתרי תורה: הא', כי ענפי הקדושה אשר הכין יסֶדֶר המאציל ב"ה, הם שבילי ומשפטי התורה אשר חקק ה' ביד משה עבדו, וכל המחליף סדר מסדרו הנה הוא עוקר הענף ההוא בסוד בחינת נשמתו, ועושה הענף ההוא ענף רע, כי יסתלק ממנו כל המִקְדָּשׁ וכו'. ב', כי הענף עצמו שבו פעל אָזֶן, הוא קודם לשלוח בו יד, בסוד (ימ"ב, ב) יט) תִּסְרֹף רִעְתָּךְ, נִמְצְאָתָּ אומר כי ענף הקדושה יהפך לרעה, ויהיה הורו לו למשחית רח"ל. ג'. דע כי בחינת 'הנשמות' אשר נטע ה' בעמו, הם 'אותיות התורה', כידוע לידוע חן. ד'. דע כי כשברא ה' את האדם (הראשון), ברא נטע אחד שבו כלולים כל ענפי הקדושה, וקִשְׁטָא ונפגם, נפגמו כל הנשמות שהיו תלויים בו, וכל שיצאו ממנו פגומים היו, עד שיצאת נפש אברהם אבינו ונתְּלַכְנָה באמצעות עשר נסיונות, ונתברר הפסולת בישמעאל, ויצתה נשמת יצחק ונתְּלַכְנָה בעקירה, ונתברר הפסולת בתגבורת האל האב עשו, ויצתה נשמת יעקב בלא שום דופי וכו', שלא היה בו פסולת כדאם (הראשון) קודם שחטא. ו נמצינו אומרים שהאילן הוא 'יעקב', ויצאו ממנו י"ב ענפים, ואחד מהם הוא לוי וכו'. והנה כָּבֵא קרח להחליף ענפי הקדושה ולהפך הכהונה ממקומה, נפגמו ענפי הקדושה שבשורש נשמתו שהיו כולן לשבח. והתחיל ממטה למעלה. בראשונה הענף עצמו שהוא קרח, בתחלה היה נקרא קרח טהור (תויע"ג, מ), בן יצחק, שהיה מאיר לעולם כצהרים, בן קהת, שהיה מקהה שיני כל וראה גדולתו ומעלתו, בן לוי, שנתלוה מיום לידתו להקב"ה בכמה מעלות. ועכשיו הענף עצמו שנקרא קרח נפגם ועשה בו קרחה, ולא עזב בלא גס שורש הענף שבא ממנו שהוא יצחק נהפך לרעה כשורש נשמתו, והרתיח כל העולם כולו כצהרים, ולא שורש אחד לבד אלא גם שורש שלמעלה ממנו שהוא בן קהת נהפך לרעה להקהות שיני מולידי, ולא זו בלבד אלא גם שורש הענף הראשון שיצא מיעקב, שורש של נפש קרח אשר שם נעקרה נפגמה ועשתה בו נקמה ללוותו לגיהנם, וממה שלא הזכיר הכתוב בן יעקב, עדיין שורש הראשון שהוא בעיקר האילן שהוא יעקב לא נודעו מעשיו אם גם עדין הגיע הפגם ונמצא נעקר שורשו של קרח מעיקרו או לא. [ועי"ש עור].

^{מח} בישמח משה (סוף פרשת ויחי): הנה אמרו רז"ל (תנא דבי אליהו פק ק) כל אחד מישראל מחויב לומר מתי יגיעו מעשי למעשה אבותי אברהם יצחק ויעקב. נראה לי, דאית קדושת צאית קדושה, קדושה כוללת אינה נרגשת

זיי זענען דאָך נכלל [הבנים בהאבות], אַלעס איז דאָך נכלל אין די פריעריגע, אין די עלטערן, [כל הנשמות שעתידין לצאת] עד סוף כל הדורות.
[ושמעון ולוי] זיי האָבן געזען וואָס ס'וועט אַרויסקומען [מיוסף, וזהו שנאמר וַיִּתְנַבְּלוּ 'אתו', ופירש"י] 'אַתּוּ עִמּוֹ', איבערדעם כלומר 'אַלְיוּ'מט, דורכדעם האָבן זיי געקלערט 'אים' [להמתית], ווייל זיי האָבן געזען דאָס שפעטערע, דעס וואָס 'מיט אים' [וועט זיין, היינו מזרעו הכלולים בו. והיינו כי בו עצמו לא מצאו עָנָל אלא מחמת מה שאתו עמו. (דברי יואל)].

פד

ישוב קושיא ד

ועל דרך זה יבואר כאן בלשון המדרש שאמר דוד ורגלי מביאות "אותי" לבית המדרש, והוא גם כן מתפרש כמו 'אתו עמו', דהיינו שאותן הניצוצים הנכללים בשורשו, שהם מובאים אליו אל מקומו בבית מדרשו לתקנם שם דאָס קען זיין איז דער דיוק [דאָ] אויכעט [בלשון ורגלי מביאות "אותי" לבית המדרש, דכמו שפירש"י התם דלשון] אתו [איז] אַזוי ווי 'אַתּוּ עִמּוֹ', [כמו כן יתפרש] רגלי מביאות "אותי", אַלדינגס וואָס איז 'מיט מיר' [כל הניצה"ק השייכים אלי] ברענגט מען מיר אין בית המדרש, איך קאָן דאָס פאַררעכטן מתקן זיין [וכאן בבית המדרש, און] איך ברויך נישט 'גיין' אין ערגעץ.

פה

סיום ישוב קושיא ג-ד

דאָס קען זיין דער פֿשֿט [שאמר דוד] רגלי 'מביאות אותי' לבית הכנסת ולבית המדרש. ס'איז געווען דער כַּח פון דוד המלך מיט זיין בית המדרש, האָט ער נישט געדאַרפט צו גיין אין ערגעץ. מ'האָט אים אַלע ניצוצין הקדושין, אַלעס האָט מען אים געברענגט, האָט מען אים געברענגט אַהיים. דעס וואָס איז שייך געווען לשורש נשמתו, האָט ער אַלעס געהאַט ביי זיך אין בית המדרש, ער האָט נישט געברויכט צו 'גיין'. [ועל זה אמר] חֲשַׁבְתִּי דְרָכַי 'וְאֲשִׁיכָה רְגְלִי אֶל עֲדִיתִיךְ'.

פו

הקדמה לישוב קושיא א וקושיא ה

באור החיים הק' מפרש אב בַּחֲקֵתִי תִּלְכוּ, היינו חֲקוּת שְׁמַיִם וְאָרֶץ,

שהם הולכים ומשתנים כפי רצון וטובת בני ישראל, כשישמרו את התורה

דער אור החיים הקדוש טייטשט^א, אב בַּחֲקֵתִי תִּלְכוּ, - ער ברענגט נישט דעם

בפרטיות, וקדושה פרטית לכל אחד מיחידי סגולה, כמו שביארתי בפסוק (קרח טז, ג) כִּי כָל הָעֵדָה כָּלָם קֹדְשִׁים וגו'. והנה ביארתי בתהלים מ"ט (פסוק כ, בתפלה למשה) הפסוק תָּבוֹא עַד דֹּר אֲבוֹתָיו עַד נִצַּח לֹא יָרָא אוֹר וגו'. על פי האור החיים בפרשת קרח, במה שכתב על המדרש (משלי יא) קִרַח (כמדבר טו א) שעשה עצמו קרחה, בן יצהר שהרתיח כל העולם כצהרים וכו', עיי"ש ושפתים יושק. והנה המבואר דכל זמן שהפגימה אינו מגיע עד שרשם בהאבות שהם עיקר האילן, אינו נִכְרַת לנצח, מה שאין כן אם ח"ו מגיע עד שם. והנה איתא במסכת ברכות (טו:) אין קורין אבות אלא לשלשה. והנה שם (בתהלים) בסימן מ"ט מדבר ברשעים, כְּצֶאֱן לְשָׂאֹל שְׁתוּ וגו', לזה אמר תָּבוֹא עַד דֹּר אֲבוֹתָיו, ר"ל אם רעתם תבא עד שרשם בהאבות, דהיינו דור אחר דור למפרע עד דור האבות, עד נִצַּח לֹא יָרָא אוֹר והבן. והנה ידיעת הפכים בשוה, וכל שכן דמדה טובה מרובה, אם כן מעשים טובים כל מה שמגדילים יותר, הולכים ומאירים יותר בעומק השורש, וזה ברור לדעתי דאם מגיע בהארה לשורש האבות, אז מתעורר קדושה מהשורש קדושת ישראל באור ישר ואור חוזר על אור נפש רוח נשמה שלו, ואז נרגש לו בפרטיות. והיינו מתי יגיעו מעשי למעשה אבותי, רצ"ל שיאיר עד שם, אז יאמר נא ישראל בית יַעֲקֹב לִכְוּ וְנִלְכָּה בְּאֹרֶה' (ישעי' ב ה). והבן כי נכון הוא בס"ד. וועיין זה גם בתפלה למשה (תהלים מט, כ).

^א פירוש הלשון כלומר אליו, מפרש כאן רבינו בשינוי קצת ממה שפירש בס"ג וישב, והבן.

^ב רבינו בזהירות לשונו נמנע מלהזכיר סיום הענין.

^א באור החיים הק' ריש פרשתן (באופן כז): עוד יתבאר על דרך אומרים (בראשית רבה מד, יא) בפסוק (לך טו, ה) הִבֵּט

מדרש [ודלעיל בקושיא א', נאָר] ער זאָגט עס פון זיך אַליין, - טייטשט ער בַּחֲקָתִי, [הם חוקות שמים וארץ].

[והכוונה ווי] דער בורא כל עולמים האָט אברהם אבינו'ן גענומען 'העכער די מזלות' [כדכתיב (לך טו, ה) 'וַיֹּצֵא אֹתוֹ הַחוּצָה' וַיֹּאמֶר הֶבֶט נָא הַשְּׁמַיְמָה וְסַפֵּר הַכּוֹכָבִים וגו' וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה יִהְיֶה יוֹרְעָךְ], זאָגט דאָךְ די גמרא²², ער האָט געזען [באצטגנינות כין] אברם אינו מוליד, האָט מען אים געוויזן [שהוא שולט על המזלות, ועל זה נאמר] צָדֵק יִקְרָאֶהוּ לְרִגְלוֹ [ישעי' מא, ב], [שאמר לו הקב"ה] דו זעסט דעם מָזֶל צָדֵק במערב, איך וועל איבערפירן דאָס מזל פון איין מקום אין אַנדערן [מקום], ס'מוז נישט זיין [כהוראת המזל], נאָר כאַטשיג דאָס מָזֶל איז אַזוי, דיינ מָזֶל איז אַזוי, האָט ער געזאָגט אַיין [מזל לישראל], איך וועל איבערפירן דאָס מָזֶל אַהיין. [והיוצא מזה כין] דער בורא כל עולמים האָט געזאָגט איך וועל מְשַׁנֶּה זיין די מְזֻלוֹת 'פון דיינעט וועגן'.

טייטשט ער מיט דעם, אַם 'בַּחֲקָתִי' תִּלְכוּ, זיי ווערן אָנגערופן די אַלע מְזֻלוֹת ווערן אָנגערופן 'חֲקוֹת' שְׁמַיִם וָאָרֶץ, תִּלְכוּ, וועט עס 'מיטגיין' מיט אים, מ'וועט עס פירן אַזוי ווי ס'איז ענק לרצונכם, אַזוי ווי ס'איז גוט פאַר ענק, ווען מ'וועט האַלטן די מְצוֹת.

אַזוי זאָגט ער, ער דער אור החיים הקדוש טייטשט עס.

פז

ישוב קושיא א

וממילא יוכן בזה גם דברי המדרש שדורש כן, דקאי על חקות שמים וארץ, וחוקות השמש וירח, וכל הברואה. דהם כולם משועבדים לילך כפי טובתן של ישראל

מיט דעם קאָן מען פאַרשטיין דעם מדרש [שדורש הכתוב על] חֲקוֹת שְׁמַיִם וָאָרֶץ, און אַזוי די חוקות שמש וירח. [דהכוונה אַז] אַז דער בורא כל עולמים האָט געזאָגט [שכל הסדר של צבא השמים וכל הברואה ישתנו וילכו כפי טובתן של ישראל, באם יעשו רצונו של מקום].

לויט דעם אור החיים הקדוש, קען זיין דאָס מיינט [טאַקע] דער מדרש.

נָא הַשְּׁמַיְמָה שֶׁהֵלַךְ ה' לִאֲבֵרָהּ וְדָרָךְ עַל הַמְּזֻלוֹת. והוא אומר אַם בַּחֲקָתִי תִלְכוּ, פירוש 'חוקות' על דרך אומר (ירמ' לג, כה) חֲקוֹת שְׁמַיִם [וארץ] וגו', אַם בהם תִּלְכוּ, כמו קום תתהלך בארץ [לך יג, ז], תנאי הוא הדבר נאָת מְצוֹתֵי תִשְׁמְרוּ, כִּי בִּאֲמָצְעוֹת קוֹם הַמְּצוֹת הוּא שוֹלֵט ודוֹרֵךְ עַל הַמְּזֻלוֹת, והן הנה שבהם זכה אברהם לבחינה זו. וְאֹמְרוּ וְעֲשִׂיתֶם אִתָּם, [כדכתיב] צָדֵק יִקְרָאֶהוּ לְרִגְלוֹ [ישעי' מא, ב], וְאֹמְרוּ ז"ל [שבת קנו. והובא להלן] שאמר לו הקב"ה מאי דעתך דקאי צדק כו' עד כאן, הרי שמעריך המזלות בסדר הנאות לו [להצדיק], ויוליך מזל ממקום למקום, והוא אומר וְעֲשִׂיתֶם אִתָּם, פירוש לחקותי, תתקנו אותם בסדר הנאות לכם, והוא מאמרם ז"ל [שבת שם] אין מזל לישראל, פירוש הם שולטים בו. [ועיי' ש"ש עור, ובאופן כז-כח].

²² בגמרא שבת (דף קנו): איתמר, רבי חנינא אומר מזל מחכים [פירש"י: לפי המזל היא החכמה, כדאמר בדבמה נהיר וחכים], מזל מעשיר, ויש מזל לישראל [נשאל תפלה וצדקה משנה את המזל]. רבי יוחנן אמר אין מזל לישראל [נעל ידי תפלה וזכות משתנה מזלו לטובה]. ואזדא רבי יוחנן לטעמיה, דאמר רבי יוחנן מניין שאין מזל לישראל, שנאמר (ירמ' יב) כֹּה אָמַר ה' אֵל דָּרָךְ הַגּוֹיִם אֲל תִּלְמְדוּ וּמֵאֲתוֹת הַשָּׁמַיִם אֲל תַּחְתּוּ כִּי יַחְתּוּ הַגּוֹיִם מִהֶמָּה, הם יחתו ולא ישראל. וְאָף רַב סִבֵּר אֵין מִזְל לְיִשְׂרָאֵל, דאמר רב יהודה אמר רב מניין שאין מזל לישראל, שנאמר (לך טו, ה) וַיֹּצֵא אֹתוֹ הַחוּצָה, אמר אברהם לפני הקב"ה, רבונו של עולם בן ביתי יורש אתי, אמר לו לאו, כִּי אִם אֲשֶׁר יֵצֵא מִמִּצְרָיִם, אמר לפניו, רבונו של עולם נסתכלתי באצטגנינות שלי [נחמת המזלות] ואיני ראוי להוליד בן, אמר ליה צֵא מֵאֲצִטְגְּנִינֹת שִׁלְךָ [היינו דכתיב ויוצא אותו החוצה, חוץ מאצטגנינותו], שאין מזל לישראל. מאי דעתך דקאי 'צָדֵק' [שהוא מזל שלך] במערב [מקום מצונו], ואין ראוי להוליד, כך מצאתי בתלמוד רבינו הלוי, מהדרנא ומוקמינא ליה במזרח [שהוא מקום חום], והיינו דכתיב (ישעי' מא, ב) מִי הָעִיר מְמֹרָח 'צָדֵק' יִקְרָאֶהוּ לְרִגְלוֹ [הקב"ה קראו להביאו למזרח. לרגלו, בשבילן]. וּמַדְרִיב עֻקְבָּא נָמִי אֵין מִזְל לְיִשְׂרָאֵל וכו'.

פח

ישוב קושיא ה

ולכן שפיר שייד לכאן כל הענין של דוד המלך שהיה חושב לילך למקום פלוני, ולבסוף היו רגליו מביאות אותו לביהמ"ד, כי היה שליט ומושל על הניצח"ק לתקן במקום אשר הוא שם. וזה נלמד מכאן דמבואר דיש לישראל כח השליטה על כל צבא השמים וארץ, ואם כן כל שכן דיש להם השליטה על הניצוצין קדושים השייכים לשורשם

איבערדעם איז שטימט דאָס אַהער זייער גוט [להפסוק אַם בְּחֻקְתִּי תִלְכוּ, מה שמביא כאן המדרש דעס וואָס] דָּוִד הַמֶּלֶךְ הָאָט געזאָגט רגלי [מביאות אותי לבית המדרש, דהכוונה לדרכינו אַז] ער הָאָט געוואוסט [באותן המקומות אַז] די ניצוצין [הקדושים] זענען דאָרטן.

[שהרי דָּוִד הַמֶּלֶךְ עסק כל ימיו בתורה²² ונתקיים בו הפסוק אַם בְּחֻקְתִּי תִלְכוּ, שהם חקות שמים וארץ. און] אַז אפילו די מַזְלוֹת [וכוכבים], די חֻקוֹת שָׁמַיִם וְאָרֶץ, הָאָט מען אים צוגעברענגט פון זיינעט וועגן, [שהיה שולט עליהם להנהיגם לויט] אַזוי ווי ס'איז גוט פֿאַר אים.

[איז דאָך] על אחת כמה וכמה וועט מען אים צוברענגען די ניצוצין הקדושין וואָס ער דאָרף מַעֲלָה זיין. אַזוי ווי ס'העט גיווען געווען [בכל ישראל, לולי החטאים] (וכדלעיל באות סו-סז בשם אור החיים הק' פרשת בהר).

איבערדעם הָאָט ער נישט געברויכט צו 'גיין' אין ערגעץ, [נאָר] ורגלי 'מביאות אותי' לבית הכנסת ולבית המדרש, מ'ברענגט אים אַלעס צי [למקומו, שם בבית המדרש].

פט

הקדמה לישוב קושיא ו-ט - בביאור שאר הדרשות בענין דוד
(עד אחר אות קיח)

לאָמיר זען [לבאר דברי המדרש] לויט די אַנדערע פֿשְׁטִים [על הפסוק חשבתי דרכי וגו', ובתוכם שאמר דוד חשבתי ברכות שכתבת בתורה] ומה כתיב תמן, וְנָתַתִּי שְׁלוֹם בְּאָרְץ. (סיום הענין באות קכ)

צ

ישוב קושיא יב (באופן ראשון)

[ונקדים תחלה לפרש וואָס] איך הָאָב געקלערט [בביאור דברי רש"י, וואָס] ס'שטייט שְׁמֵא תֹאמַר הָרִי מֵאֵכֶל וּמִשְׁתֶּה, אַם אֵין שְׁלוֹם אֵין כְּלוּם. [ולבאר] פֿאַרוואָס איז דאָס [שְׁאִין שְׁלוֹם] אַז ס'איז דאָ מֵאֵכֶל וּמִשְׁתֶּה.

צא

על ידי מעשה הצדקה וחסד, משפיעים מדת השלום, כמבואר במדרש קען זיין, [ווייל] דער מדרש זאָגט [אין] פרשת נשא (במדבר רבה יא, ז), גדול הַשְׁלוֹם, שְׁנֵיתָ לַעֲוֵשֵׁי צִדְקָה, שְׁנֵיתָ לַעֲוֵשֵׁי צִדְקָה, שְׁנֵיתָ לַעֲוֵשֵׁי צִדְקָה, שְׁנֵיתָ לַעֲוֵשֵׁי צִדְקָה, שְׁנֵיתָ לַעֲוֵשֵׁי צִדְקָה. דורך צדקה און גמילות חסדים, קומט מען צי צו שְׁלוֹם. [דורך] דער כח הצדקה.

צב

והנה הפסוק מבטיח כאן על לעתיד לבא שיהיה לכל אחד כל צרכו, ולא יצטרכו עוד למדת הצדקה וגמילות חסדים. ואם כן לכאורה יש לשאול דאם כן האריך יוכו למדת השלום, אם לא יהיה כח הצדקה וגמילות חסדים נו דער פסוק איז [דאָ] מִבְּטִיחַ [אַז] יעדער וועט הָאָבן אַלע הַרְחֻבוֹת, ס'וועט קיינעם נישט פֿעלן גאָרנישט. [והלא אם כן] וועט זיך 'אויפהערן' מַצּוֹת צִדְקָה, [שהרי] קיינער

²² כמבואר בגמרא שבת (ל:) דלא הוה פסיק פומיה מגירסא, עד כי בעת פטירתו לא היה יכול מלאך המות להגיע אליו, רק ע"י תחבולה שהפסיקו ממשנתו.

וועט דאך נישט 'ברויכן' [כלום משל חבריו, ויתקיים בשלימות מה שמבקשים]¹⁷ ולא יצטרכו עמך בית ישראל זה לזה.

[און] אז דאס וועט זיך אויפהערן, [דער כח הצדקה]. נו, אין וואס פאר א כח וועט מען קאנען האבן שלום?

צג

וזה שכתב רש"י שמא תאמרו 'הרי מאכל הרי משתה', ולא יצטרכו לצדקה, אם כן יש לחשוש אם אין 'שלום' אין כלום דעס זאגט ער, שמא תאמר הרי מאכל הרי משתה, יעדער האט אלדינגס, ס'פעלט קיינעם גארנישט, אם אין 'שלום' אין כלום. ווארן 'אן דעם' [וויאזוי וועט זיין שלום], ווארן די מעשה הצדקה דעס ברענגט דאך שלום, [און אן דעם] וויאזוי וועט זיין שלום?

צד

תלמוד לומר אחר כל זאת ונתתי שלום בארץ, דאם בחקותי תלכו יתקיים מדת השלום אף בשלא יהיה כח 'הצדקה' זאגט ער ניין, [ונתתי שלום בארץ].

דער בורא כל עולמים האט געזאגט, ס'וועט דאס 'אלעס זיין', און איך וועל 'דאך' געבן שלום בארץ, ס'וועט נישט אויספעלן דעמאלטס [דער זכות הצדקה], די מדה וועט נישט אויספעלן דעמאלטס, מ'וועט 'אזוי' [אויך] קענען אלעס מ'הפך זיין, ווייל [אם בחקותי תלכו] דאס וועט ברענגען שלום.

צה

הקדמה לשוב קושיא יב (באופן ב)

בביאור בוונת הפסוק ונתתי 'שלום' בארץ (באופן א)

נאך אויסערדעם [יש לבאר עוד כוונת רש"י, בשנודים לפרש עוד כוונת הכתוב עצמן] 'וואס' דער טייטש איז [פון] ונתתי 'שלום' בארץ. איך האב נעכטן נאכט גערעדט פון דעם¹⁸.

צו

דער אור החיים הקדוש זאגט¹⁹ 'קודם', [אז] ונתתי שלום בארץ [מיינט אויף אידן אליין, אז] ס'וועט נישט זיין קיין פירוד ללבבות. 'שפעטער'²⁰ זאגט ער אנדערע פשטים נאך, [אז] 'שלום' מיינט מען הקדוש ברוך הוא.

¹⁷ בתפלת כהן גדול ביום הכיפורים (וכמו שאומרים בסדר העבודה ליר"כ), ובנוסף יהי רצון שבסוף אמירת תהלים.
¹⁸ באור החיים הק' כאן (כו, ו) בפסוק ונתתי שלום בארץ: צריך לדעת למה הוצרך לומר זה, אחר שכבר אמר וישבתם לבטח [בארצכם]. ואולי שיכוין על עם בני ישראל עצמם, שלא יהיה להם פירוד הלכות, שיטע ה' ביניהם שלום ורעות. • או אפשר שיכוין על כללות העולם, ותדע שכשמדבר על ארץ ישראל, מזכירה בכינוי, כאומרו בסמוך "בארצכם", וכאן אמר "בארץ" שמבטיחים כי יהיה שלום בכל העולם. ותמצא שחפץ ה' בדבר, וצא ולמד מפרי החג שבעים כנגד שבעים אומות, ומאמרי רבותינו ז"ל (סוכה נה:) בענין זה. גם כפי הטבע, כשיש מלחמות בעולם, יחרדו גם היושבים בטח לקול ענות מלחמה, ולזה גמר אומר וישבתם ואין מקריד.

¹⁹ להלן בפסוק ונתתי משפני בתוכם (כו, יא) כתב באור החיים הק': נראה לפרש הפרשה על זה הדרך, שהכתוב מדבר בהכנות עולם הזה, גם בשכר עולם הבא. והתחיל בברכת הלחם, ואמר ונתתי גשמיכם בעתם, שהיא הכנת המזון והפרנסה, והבטח בארץ, כאומרו וישבתם לבטח עליה, עד כאן כלל כל הכנת עולם הזה. • ואומרו ונתתי שלום וגו', מכאן מתחיל גמול הנסתר, והוא מעת הפרידה מעולם הזה שהוא יום המיתה, שהוא המדה הגדול אשר בלב כל חי הכוס המר ההוא, הגם שיהיה האדם שלם בכל שלימות העולם הזה, בזוכרו יום המיתה וערבה כל שמחה. ומה גם שאין לו גבול רחוק, שאין אדם יודע יום קיצו. אשר על כן בא המבטיח טובות לעמו, וסמך לבם גם בדבר זה, ואמר כי ביום הנסיעה לא יחרד האיש, ולא ירגז כדרך המתים, אלא יעשה ה' דבר שתהיה הנסיעה כאדם ששוכב וערבה לו שנתו. והוא אומרו ונתתי שלום, על דרך אומרו ז"ל (שבת י:) כי שמו של הקב"ה שלום, ובעת פטירת הצדיק יקרב אורו יתברך לפני האדם, והוא סוד מיתת נשיקה, ובוה יהיה כשוכב, והוא אומרו וישבתם, כמו שנאמר באבות שכיבה. וסוד הדבר, כי הנפש כשמרגשת בקריבת אור הנערב אצלה,

איך האָב [שוין] נעכטן געזאָגט¹¹ [לפרש עוד בזה, דהכוונה על השלום] מיטן יצר הרע [שלאחר שזיכו להתגבר על יצרם יזכו למדריגת ולבי חלל בקרבם, שלא ילחום עוד היצר הרע נגדם].
(המשך ענין זה בביאור הפסוק ונתתי שלום, באות קד)

צח

[קושיא י']

בוזרה האריך בפרשה זו בענין בלק ובלעם, שהיו כחם חזק בכשפים, והקב"ה הציל את ישראל מידם כמבואר בפסוקים. ואינו מובן מה שייך כל זה להפסוק אם בחקתי תלכו

קודם וועל איך זאָגן, - [וואָס] כ'האָב פאַרגעסן [לחשוב בין הקושיות], - דער זוהר הקדוש [אויפן פסוק] אַם בַּחֲקָתִי תִּלְכּוּ, הַיִּיבֵט עַר אֲנִי¹², זָכַר נָא מֶה יַעֲזֹר רָעָה עֲלֶיךָ בַּלֵּק

תכסוף ותנתק ממקומה להדבק בשכינה, ולעוצם התאוה יתרבה העריבות על הרגשת הפרידה ולא תרגיש בו, ולא ישאר ההרגש אלא מהערב, ועיין מה שכתבתי בתחילת אחרי מות. וכל השגה זו תסובב עסק התורה והמצוות, והוא מאמר הכתוב (קהלת ה, יא) מתוקה שנת העובד, השינה היא יציאת הנשמה מן הגוף, שהעובד את ה' ועוסק בתורה ובמצוות, מתוקה לו יציאת הנשמה על אופן האמור. ואומרו ואין מקריר, הוא מלאך המות המחזיר האדם בראיתו לבד (עיין עבודה זרה כ:), ולצד שיש צדיקים שיזכו להדבק נפשם בשכינה, אבל יקדים להם מלאך המות לסיבת תחלואי הנפש, לזככה באמצעות צער החרדה, לזה הבטיח כי כל עיקר לא יראו מקריר. • עוד ירצה אומרו ונתתי שלום, שיתקיים הגוף שהוא בחינת הארץ, ולא יתפרדו היסודות וכו', וזה יושג מאמצעות התורה, כמאמר (שפלי כב, כב) בשכבך תשמור עליך, ואומרו וישכבתם ואין מקריר, על דרך אומרו (ישעי נז, ב) ינחום על משכבותם, שלא תשלוט רימה בגופם להחזירם בקבר וכו'.

¹¹ בסעודת ליל שב"ק (בחוקתי תשכ"ז), ונדרס בדברי יואל (עמוד שסו-שסח), עיי"ש שהביא דברי הישמח משה (סוף פ' ראה בהפטורה) שנחלקו הקדמונים איהו עדיף, אם המתאוה ומתגבר על יצרו, או מי שאינו מתאוה כלל, ומסיק דבתחילה יותר טוב מי שיש לו יצר הרע ומתגבר עליו, אבל אח"כ ראו שיגיע למדריגה להפוך את היצה"ר לטוב שלא יתאוה עוד כלל, וזהו עיקר השלימות. ובוזה מתוך שם רבינו כמה קושיות בפרשתן, וגם מפרש בזה דברי הפסוק ונתתי שלום בארץ וז"ל: שהבטיח השי"ת לנו, אם נשתדל לילך בחקותיו, שיהיה לנו שלום מן היצר הרע שהוא התורה, כמאמר (שפלי כב, כב) הלא המלחמה היותר גדולה, כידיע מאמר החכם בזה (חובת הלבבות, יחוד המעשה פ"ה) וכו'. וזו היא הבטחת הכתוב ונתתי שלום מן האויב הפנימי, שינוצח לגמרי ולא יתגבר עוד לערוך מלחמה נגדך. כי לא יתכן השלום עמו באופן אחר, דאם ח"ו ירצה האדם לעשות שלום עמו על דרך הפשרה, אז בדבר קל וקטן שישמע אליו, יתוסף כחו ויתחזק ויתגבר למולו יותר, ותהיה 'המלחמה' כבידה עליו יותר.

¹² בוזרה ה' בפרשתן (דף קיב): אם בחקותי תלכו וגו'. רבי חייא פתח, עמי זכר נא מה יעזר בלק מלך מואב ומה ענה אותו בלעם בן בעור וגו' (מכילת ד, ה). עמי זכר נא, זכאה חולקא דעמא דא, דמאריהון אוכח לון הכי. עמי זכר נא, אף על גב דאתון סטאן מאורח, עמי אתון, דלא בעינא למעבד לכו בעובדייכו. רבי יצחק אמר, זכאה חולקא דעמא, דמארייהו אמר לון (ג, פס) עמי מה עשיתי לך ומה הלאיתך ענה בי. מה יעזר בלק מלך מואב, בכמה מלין ועובדין אמר לשיצאה לכו מעלמא, וכמה חרשין אתער לקליליכו. אמר רבי יוסי, אמר לון קודשא בריך הוא לישראל, זכור נא וכו', אין נא אלא לשון בעותא וכו'. רבי יהודה אמר, ודאי קודשא בריך הוא אשגח עלן תדיר, ודכיר לן, אי לא דאיהו אשגח בהו בישראל, ודכיר לון, לא יקיימו חד יומא בגלותא, דא הוא דכתיב ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם וגו', קודשא בריך הוא לא עביד לן בעובדנא. • ותא חזי, בלק חכים היה, ורב חרשין בעובדי דוי, ויתר מן בלעם. והכי אוליפנא כל מה דבעי בר נש בהאי עלמא בפולחנא דקודשא בריך הוא, בעי לאתערבא בעובדא לתתא. דבעובדא דלתתא אתער עובדא לעילא, ועובדא דא בעי קדושה, והא אוקמוה. ובאתר דלית 'עובדא', אית 'מלה', ובמלה דפומא תליא עובדא, לאתערבא לעילא. כמה דבעינא לאתערבא קדושה עלאה בעובדא ובמלה, הכי נמי אינון דאתין מסטרא דמסאבותא, בעין לאתערבא סטרא דלהון בעובדא ובמלה דפומא. ואף על גב דבלעם חרשא היה רב מכל חרשין דעלמא, חרשא עלאה מניה היה בלק. בקסם היה בלק רב מכל חכימין. ובלעם בנחש. קסם ונחש תרין דרגין אינון. קסם תליא בעובדא, נחש לא תליא בעובדא אלא באסתכלותא 'ובמלה דפומא'. וכדין מתערין עלייהו רוחא ומסאבא לאתלבשא בהו, ועביד מה דעביד. • וישראל קדישין לאו הכי, אלא כלהו קדישין, וכל עובדיהו לאתערבא עלייהו רוחא קדישא וכו', ועל דא כתיב (בלק ג, כג) כי לא 'נחש' ביצקב ולא 'קסם' בישראל, דא אינון בסטרא דקדושה עלאה אחידין, ועובדיהו בקדושה אתו, וקדושה מתערי עלייהו ומתלבשין בה. • ותא חזי, בקסם היה בלק רב מכל חכימין, ובלעם בנחש וכו', במלה דפומא היה בלעם רב מכל חרשין דעלמא, ובאסתכלותא דהוא נחש היה ידע לכוונא שגמא. ועל דא בעא בלק לאשקלא מלה, קסם ונחש. אמר ליה קודשא בריך הוא, רשע, הא קדמוך בני עובדא אית בגווייהו, דכל סטרין בישין וזייגין וחרשין דעלמא לא יכלין לקרבא בהדיהו, דכלהו ערקין מקמיה. ומאי איהו, אהל מועד ומאני קודשא ושמושי מקדשא, וקטרת בוסמין, דא מבטל כל רתחא ורוגזא דעלמא, דלעילא

(מיכה ו, ה), ער רעכנט אויס אַ גאַנץ בלאַט [בענין בלק ובלעם], און ער גיט צו פאַרשטיין וואָס בלק האָט געוואָלט, וואָס בלק האָט געטון [מיט] די גרויסע כשפים, בלק מיט בַּלְעַם, די גרעסטע מכשפים אויף דער וועלט, בלק האָט אלעס געטון מיט מעשים [בעבודא], און בלעם מיטן מויל [במלולא], ביידע אינאיינעם, [ווי] ער רעכנט אויס. און דער בורא כל עולמים האָט זיי מַצִּיל געווען [לבני ישראל, מידי בלק ובלעם בכשפיהם]. אַ גאַנץ אריכות [בווהר], מיט דעם פירט ער [אָן אריכות, און] ער זאָגט נישט מער גאַרנישט. [ראינו מוכן] וואו קומט עס צו אַם בַּחֲקָתִי תִּלְכוּ. ס'איז דאָך אַ פֿלאַ. - כ'האַב [עס] נישט געפרעגט פריער [בין הקושיות]. -

צט

ישוב קושיא י

אמנם לפי האמור בשם המדרש ואור החיים הק, דהפסוק אַם בַּחֲקָתִי תִּלְכוּ מתפרש על חוקות שמים וארץ, דכשעושים רצונו של מקום יש לישראל שליטה על צבא מערכת השמים, אַם כן יש בידם לבטל כח כל הכשפים, שבהם הוא רק ע"י שידועין האיד להשחמש בצבא השמים ושריהם, וכמו שאמרו בגמרא דכשפים מכחישים פמליא של מעלה, ומפרש הרמב"ן דהכוונה על צבא מערכת השמים והילוך הכוכבים ומזלות

נאָר לְדַרְכֵינוּ [על פי דברי אור החיים הקדוש דלעיל (באות פו)] קען מען זאָגן [אז] 'דאָס' איז טאַקע דער פֿשט [בכוונת הזוהר].

[ווייל] זייער כַּח [הכשפים איז דאָך געווען, ווי ס'שטייט]^ט כשפים מכחישים פמליא של מעלה, [ומפרש הרמב"ן] דהכוונה אויף די כוכבים ומזלות פון די מערכת השמים.

אַבער [אַם בַּחֲקָתִי תִּלְכוּ], אַז מ'האַט אַ כַּח [אויף אפילו] די מערכת השמים מְשַׁנָּה צו זיין, דעמאָלט ווייסן זיי שוין נישט וואו צו זוכן.

אַזוי ווי [ס'שטייט] (איכה ב, ב) חָלַל מַמְלָכָה וְשָׁרֶיהָ, [ופירשו חז"ל]^ס דער בורא כל עולמים האָט מחליף געוועזן די אַלע [שָׁרִים שלמעלה, בזמן החורבן].

ותתא וכו'. ועל דא עמי זכר נא, בבעו מנייכו הוו דכירין ההוא זמנא דאתחברו בלק ובלעם לשיצאָה לכו, ולא יכילו, דאנא אחידנא בכו כאבא דאחיד בבריה, ולא שביק ליה בידא דאתרא וכו'. וכל דא אמאי, למען דעת צדקות ה', כל אינון צדקות דעבדנא לכו בזמנא דאתון אחידן ביי, ולא שביקנא מלה דעלמא לשלטאָה בכו, ורוגזא דלעילא ותתא וזינין בישין לא יכלין לקרבא בכו וכו'. [ועיי"ש שהארץ עוד (עד אמצע דף קיג). בבאיור הפסוקים בפרשת בלק בענין בלק ובלעם, ואכמיל].

^ט בגמרא חולין (י:): אין עוד מלבדו (ואתחנן ד, לה), אמר רבי חנינא ואפילו כשפים [פירוש: אפילו כשפים אינן מלבדו, כלומר שלא מדעתו, שאם אין גזירה מלפניו אין מריעין לו לאדם] וכו'. והאמר רבי יוחנן למה נקרא שמן 'כשפים', שמכחישים פמליא של מעלה [כשפים נוטריקון 'מכחישים פמליא של מעלה', שלא גזרו על אדם זה למות, והוא מת על ידי כשפים]. שאני ר' חנינא דנפישא זכותיה.

^ס ברמב"ן פ' שופטים (יה, ט): ועתה דע והבן בעניני הכשפים, כי הבורא יתברך כאשר ברא הכל מאין, עשה העליונים מנהיגי התחתונים אשר למטה מהן, ונתן כח הארץ וכל אשר עליה בכוכבים ובמזלות, לפי הנהגתם ומקטם בהם, כאשר הוא מנוסה בחכמת האיציטגנינות, ועשה עוד על הכוכבים והמזלות מנהיגים, מלאכים ושרים שהם נפש להם. והנה הנהגתם מעת היותם עד לעולם ועד, גזירת עליונים אשר שם להם, אבל היה מנפלאותיו העצומות, ששם בכח המנהיגים העליונים דרכי תמורות וכחות להמיר הנהגת אשר למטה מהם, שאם יהיה מבט הכוכבים בפנים אשר כנגד הארץ טובה או רעה לארץ או לעם או לאיש, ימירו אותם הפנים העליונים עליו להפך במבט עצמו, כענין שאמרו תמורת ענג נעז, ועשה כן, להיות הוא יתברך שמו מהשגא ענניא וזמניא (היא"ב, כא), קורא למי הקים (עמוס ה, ח) לעשות בהם כרצונו, והופך לבקר צלמנות (שם), מבלי שינוי טבעו של עולם, ושיעשו הכוכבים והמזלות מהלכם כסדרן וכו'. אבל ההנהגה הפשוטה אשר במהלכה, הוא חפץ הבורא יתברך אשר שם בהם מאז, וזה היפך. וזה הכשפים וכוחם, שאמרו בהם שהם מכחישים פמליא של מעלה, לומר שהם היפוך הכחות הפשוטים, והם הכחשה לפמליא בצד מהצדדין, ועל כן ראוי שתאסור אותם התורה, שיונח העולם למנהגו ולטבעו הפשוט שהוא חפץ בורא וכו'. אבל יש לענין הזה סוד, וכבר הודענו (ברמב"ן אחרי יח, כה) כי יש למזלות שרים ניהיגו אותם, והם נפשות לכדורי הגלגלים וכו'.

^{סס} באיכה רבה (ב, ה): חָלַל מַמְלָכָה וְשָׁרֶיהָ אלו ישראל, כמה דאת אַבְרָ (יתרו יט, ו) נֶאֱתַם תְּהִיו לִי מִמְלַכַת כְּהִנִּים

ממילא [אם ישראל עושין רצונו של מקום ויש להם כח לשנות צבא השמים, נמצא כי] די מכשפים 'הערט זיך אויף' זייער כח.

[ולכן מביא הזוהר לכאן ענין הפסוק זכר נא מה יעץ וגו', למען דעת צדקות ה', שמשה רבינו בכח קדושתו משל על מערכת וצבא השמים, ובוה הכניע וביטל את כל כח הכשפים שלהם]. (וכדלהלן באות קג).

ק

ביאור הבעל הטורים בפסוק וַיֵּרָא בָּלֶק

ובזה יש לפרש דברי הבעל הטורים בפסוק וַיֵּרָא בָּלֶק, שראה העמדת החמה שהעמיד משה במלחמת סיחון ועוג. דלכאורה יש להבין למה דייקא מהעמדת החמה נתיירא בלק

אזוי ווי [אויפן פסוק] וַיֵּרָא בָּלֶק בֶּן צְפּוֹר, זָאָגְט ער דער בעל הטורים²⁰ [אז] ער האָט געזען די העמדת החמה [שהעמיד משה רבינו במלחמת סיחון ועוג]²⁰.

איבערדעם שטייט "וַיֵּרָא", [דלכאורה] ער האָט געדאַרפֿט צו זאָגן ער האָט "געהערט". נאָר ער האָט 'געזען' [די העמדת החמה].

[און] לכאורה וואָס עפעס גראַד העמדת החמה [מזה דייקא נתיירא בלק כל כך].

קא

ובאופן אחר ביאירתי, דכיון שכחו של בלעם היה כמה שידע לכוון הרגע שהקב"ה כועס, ומבואר בגמרא דרגע זו היא בבוקר כשהחמה זורחת וכל מלכי מורה ומערב משתחווים לחמה. וע"כ כשראה העמדת החמה ושיש לישראל שליטה על החמה ולבנה, הבין שיש כח בידם למנוע הרגע שהקב"ה כועס, וכמו שכן היה לכסוף, שלא כעס הקב"ה בכל אותם הימים

[וכבר ביאירתי בזה²⁰, דלכן נתיירא מזה] ווייל דער כח איז דאָך געוועזן - פון בלעם'ן - [אז] ער האָט געקאַנט מכוון זיין די רגע שהקדוש ברוך הוא כועס. [און] רגע שהקדוש ברוך הוא כועס, זאָגט די גמרא²⁰ דאָס איז דעמאָלטס ווען די חמָה קומט אַרויס, [עס] שיינט אויף, און די מַלְכֵי מִזְרַח וּמַעֲרָב ביקן זיך לַחמָה, דעמאָלטס איז הקדוש ברוך הוא כּוֹעֵס. [ונמצא כי כחו של בלעם שהוא במה שידע לכוון רגע הזעם] איז דאָך דאָס גיווענדט אין די חמָה.

וגי קדוש. וְשִׁרְיָהּ, אלו שרים של מעלה. את מוצא, עד שלא באו השונאים היה ירמיה אומר להם עשו תשובה שלא תלכו בגלות, אמרו לו אם יבאו השונאים מה יכולין לעשות לנו, חד אמר אנא מקיף לה חומת מִיָּא [פירש במתנות כהונה: ע"י השבעת שר של מים אקף ירושלים בחומת מים סביב], וחרניא אמר אנא מקיף לה חומת נורא, וחרניא אמר אנא מקיף לה חומת פרזלא, אמר להו הקב"ה בידיי אתון משתמשין? עמד הקב"ה ושינה את שמותם של מלאכים, דעל מיא עבד על נורא, ודעל נורא עבד על פרזלא, והיו מזכירין שמותם מלמטה ולא היו עונין להם. הדא הוא דכתיב (ישעיה מג, כח) וְאֶחָלַל שְׂרֵי קִדְשׁ. וכיון שגרמו העונות ובאו השונאים התחילו מזכירין שר פלן איתא עבדי לו מיליא פלן אמר ליה לית בחילי, דאנא מיריס מינה.

וכן פירש רש"י באיכה (ב, כ): חָלַל מַמְלָכָה וְשִׁרְיָה וכו'. מדרש אגדה יש, אלו שרים של מעלה שהחליפם, הממונה על האור מינה על המים, והחליף כל הממונים. לפי שהיו ברשעי ישראל בעלי שם המפורש, ובטוחים הם שישביעו את שרי מעלה להצילם מאש וממים ומחרב, ועכשיו כשהיו משביע את שר האש בשמו, והוא משיב אין ממשהל זו בידי, וכן כולם.

²⁰ בבעל הטורים (בלק כב, ב): וַיֵּרָא [בלק]. שראה שעמדה לו חמה למשה. וַיֵּרָא בגיטריא 'נקדה החמה'.

²⁰ וכמבואר בגמרא עבודה זרה (כה): תנא, כשם שעמדה לו חמה ליהושע כך עמדה לו חמה למשה, ולנדימון בן גוריון. יהושע קרא, נקדימון בן גוריון גמרא, למשה מגל, אתיא אָחַל אָחַל, כתיב הכא (דברים ב, כה) 'אָחַל' תַּת פִּחָדָךְ, וכתיב התם ביהושע (ג, ז) 'אָחַל' גִּדְלָךְ. ורבי יוחנן אמר אתיא תַּת תַּת, כתיב הכא אָחַל 'תַּת' פִּחָדָךְ, וכתיב ביהושע (י, יב) בַּיּוֹם 'תַּת' ה' אֶת הָאָמֹרִי. רבי שמואל בר נחמני אמר, מגופיה דקרא שמעת ליה, אָשֹׁר יִשְׁמְעוּן שְׁמִיעָךְ וְרָגְזוּ וְחָלוּ מִפְּנֵיךְ (דברים סט), אימתי רגזו וחלו מפניך, בשעה שעמדה לו חמה למשה.

²⁰ בליל שב"ק בלק תשכ"ה בעיר בני ברק (נדפס בדברי יואל תניינא, בלק עמוד תיד).

²⁰ בגמרא ברכות (י): דתניא, וְקָל דְּעָם בְּכָל יוֹם (תהלים ז, יב), וכמה זעמו, רגע, ואין כל בריה יכולה לכוין אותה שעה, חוץ מבלעם הרשע, דכתיב ביה (כד, טז) וַיִּדַּע דַּעַת עֲלִיּוֹן וכו'. והיינו דאמר להו נביא לישראל (מכא, ו, ה) עֲמִי זָכָר נָא מִה יַעֲזִי בָּלֶק מִלְּךְ מוֹאָב וכו'. מאי לְמַעַן דַּעַת צְדָקוֹת ה' (סס), אמר רבי אלעזר, אמר להם הקב"ה

[וממילא ווען] ער האָט דאָ געזען אַז ער [משה רבינו] קאָן 'אַפּשטעלן' די חֲמָה, וועט ער דאָך אַפּשטעלן די חֲמָה, מיט די לְבָנָה [אויך, ואם כן לא יזרח 'החמה' בבוקר], ס'איז [אלעס] ביי אים אין די האַנט, וועט מען דאָך שוין נישט וויסן [לכוון אותה הרגע], ממילא וועט ער שוין נישט וויסן 'ווען' ס'איז הקדוש ברוך הוא כועס, ס'וועט זיך נישט אָנהייבן [די גאַנצע זאַך, שלא יזרח 'החמה', ורגע הזעם הרי] ס'איז דאָך גיווענדט אין די זון, האָט ער זיך 'מער' געשראָקן פאַר דעם [ווי פאַר אַנדערע זאַכן].

[עד כאן ביאירתי מכבר].

קב

ולדרכינו מבואר עוד באופן אחר, דע"י שראה שיש כח לישראל על החמה ולבנה והכוכבים ומזלות, הבין שיש בידם כח הכשפים הפועלים ע"י מערכת השמים

[ולדרכינו עתה יבואר עוד מה שנתירא בלך מנס העמדת חמה דייקא, כי נתבאר לעיל דכל כח הכשפים תלוי בהחלפת ותמורת הכוחות ופעולות של צבא מערכת השמים, התלויים בתליך החמה ולבנה, והוא ע"י שמשביעין השרים הממונים על אותן דברים, וכדומה. ועל כן כשראה בלך העמדת החמה שהעמיד משה, הבין מזה כי למשה רבינו יש לו הכח לשלוט על צבא השמים, ולשנות תליך והוראת גלגל המזלות והכוכבים כרצונו, ואם כן לא יוכל בלעם לפעול מאומה בכח כשפיו, כי משה רבינו יש לו הכח להכניע ולבטל כל מעשה כשפיו, ולכן דייקא מהעמדת החמה נתיירא בלך]. [מתוך דברי יואל].

קג

המשך ישוב קושיא י

וממילא מובן דברי הוזהר שמביא ענין הכשפים של בלך ובלעם לכאן, כי מכאן נלמד ענין זה שיש כח בישראל לשלוט על מערכת צבא השמים, שע"י מתבטלים כח הכשפים מלהרע לישראל

אַבער יהיה איך שיהיה, דער כח הכשפים איז דאָס [שפועל'ן בשינוי הכוחות של מערכת השמים].

אַז ס'שטייט אַבער אַם בְּחֻקֵּי תִלְכוּ, [וכמו שפירשו במדרש דהיינו שישלטו על] חֻקֹּת שָׁמַיִם וְאָרֶץ, אַז דער בורא כל עולמים האָט געזאָגט ער וועט איבערפירן די כוחות השמים [און] אַלע מַזְלוֹת [לויט] אַזוי ווי ס'איז גוט פאַר אידן, [אם כן] 'הערן זיך אויף' דער כח הכשפים.

איבערדעם שטעלט ער [דאָ] אַרָאָפּ [בזוהר הקדוש] די פרשה פון בלך און בַּלְעָם, אַז דער בורא כל עולמים האָט מַצִּיל געווען פון זיי, [ווייל משה וישראל] זיי האָבן געהאַט דעם כֹּחַ אין די האַנט, די מערכת השמים האָבן זיי געקאַנט פירן, [און] זייער כח [של בלך ובלעם] איז [דאָך נאָר] געווען דורך די מערכת השמים, [וע"י שמה וישראל שלטו על מערכת השמים, הופרה עצתם ונתקלקלה מחשבתם של בלך ובלעם].

[ועל זה] האָט דער בורא כל עולמים געזאָגט אַם בְּחֻקֵּי תִלְכוּ, [אָז תשלטו על חקות שמים וארץ והכוכבים ומזלות, לשנות הכל כפי רצונם].

איבערדעם האָט דאָס אַ שייכות [ענין בלך ובלעם, להפסוק אַם בְּחֻקֵּי תִלְכוּ].

לישראל דעו כמה צדקות עשיתי עמכם שלא כעסתי בימי בלעם הרשע, שאלמלי כעסתי לא נשתייר משונאיהם של ישראל שריר ופליט. והיינו דקאמר ליה בלעם לבלק (כג, ח) מַה אָקֵב לֹא קִבֵּה קֵל וּמָה אָזַעַם לֹא זָעַם ה', מלמד שכל אותן הימים לא זעם וכי'. ומנא לן דרגע רתח, שנאמר (תהלים ל, ו) כִּי רָגַע בָּאָפֹּ חַיִּים בְּרָצוֹנוֹ, ואי בעית אימא מהכא (ישעי, כ, כ) חבי כמעט רגע עד יעבור זעם. ואימת רתח, אמר אביי, בהנך תלת שעי קמייתא וכי'. תנא משמיה דרבי מאיר, בשעה שהחמה זורחת וכל מלכי מזרח ומערב מניחים כתריהם בראשיהם ומשתחווים לחמה, מיד כועס הקב"ה.

קד

המשך הקדמה ליישוב קושיא יב (באופן ב)

בביאור כוונת הפסוק וְנָתַתִּי שְׁלוֹם בְּאַרְצָךְ (באופן א)

נָאֵר לְאָמִיר זַען, [אויף] וְנָתַתִּי שְׁלוֹם בְּאַרְצָךְ אִיז דאָ אַסאַך פֿשְׁטִים [וכמו שהזכרנו באות צה-צז, ועתה נבאר עוד פֿשְׁטִים בזה לדרכינו].

קה

מבאר בדברי חכ"ל דביאת אליהו הוא לעשות שלום בעולם, וברמב"ם מבואר שהוא להחזיר את העם בתשובה. והיינו דהכוונה לעשות שלום 'בין ישראל לאביהם שבשמים', וכדמוכח כן גם בדברי הילקוט

קודם זעט מען [בדברי חכ"ל כ"י] אליהו וועט קומען לעשות שלום בעולם זאָגט די גמרא^ט, און דער רמב"ם זאָגט^ט ס'וועט קומען א נביא להחזיר העם בתשובה פריער, שנאמר (מלאכי ג, כג) הִנֵּה אֲנִי שֶׁלַח לְכֶם אֶת אֱלֹהֵי.

קו

לכאורה ער לאַזט דאָך אויס [במשנה, שאליהו יבוא] לעשות שלום בעולם, און דאָ זאָגט ער [הרמב"ם, שאליהו יבוא] אויף מחזיר בתשובה זיין.

נאָר אין ילקוט^ט זעט מען [ששניהם עם ענין אחד], אַז מ'וועט טון תשובה ווען אליהו וועט קומען, שנאמר (הנה אֲנִי שֶׁלַח לְכֶם אֶת אֱלֹהֵי וגו', שהוא יבוא) לעשות שלום, ער וועט מאַכן שְׁלוֹם 'בין ישראל לאביהם שבשמים'. דאָס' איז טייטש לעשות שלום בעולם^ט.

קז

ועל דרך זה יש לפרש בכוונת הפסוק וְנָתַתִּי שְׁלוֹם בְּאַרְצָךְ, דהיינו שלום בין ישראל לאביהם שבשמים, וכמפורש בזוהר הק' דהכוונה על התחברות כנסת ישראל בחקב"ה

א פֿלא, אין זוהר הקדוש שטייט טאַקע אין די וואַכעדיגע סדרה^ט, וְנָתַתִּי שְׁלוֹם בְּאַרְצָךְ, וְנָתַתִּי שְׁלוֹם לְעֵילָא, לְאַתְחַבְרָא כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל בְּהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא.

^ט במשנה דעדיות (ח, ט): אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻעַ, מִקְּבֵל אֲנִי מִרְבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זִכְאִי שֶׁשָּׁמַע מִרְבּוֹ, וְרַבּוֹ מִרְבּוֹ, הִלְכָה לְמִשְׁה מְסִינִי, שְׁאִין אֵלֶיהָ בֹּא לְטִמְאָה וּלְטִהָרָה וּלְרַחֵק וּלְקָרֵב, אֲלֵא לְרַחֵק מִמְּקוֹרֵבֶיךָ בְּזוּרֵעַ וּלְקָרֵב מִמְּרַחֲקֶיךָ בְּזוּרֵעַ וְכו'. רַבִּי שְׁמַעוֹן אֹמֵר, לְהַשׁוּת הַמִּתְקַלֶּת. וְחֻכְמִים אֹמְרִים, לֹא לְרַחֵק וְלֹא לְקָרֵב, אֲלֵא לְעֵשׂוֹת שְׁלוֹם בְּעוֹלָם, שְׁנָאֵמַר (מלאכי ג, כג) הִנֵּה אֲנִי שֶׁלַח לְכֶם אֶת אֱלֹהֵי הַנְּבִיאִי וְגו' וְהָשִׁיב לָב אֲבוֹת עַל בְּנִים וְלָב בְּנִים עַל אֲבוֹתָם.

^ט בפירוש המשניות להרמב"ם (עדיות שס): לֹא שִׁמְעָה מִמֶּשֶׁה רַבִּינוּ ע"ה ז"ה 'הלשון', אַבֵּל שִׁמְעָה מִמֶּנּוּ זֶה 'הַעֲנִי', לִפִּי שִׁמְשָׁה סִפֵּר בְּבִיאַת הַמִּשְׁחָה, וּלְשׁוֹן הַתּוֹרָה אִם יִהְיֶה נִדְחָק בְּקֶצֶה הַשְּׂמִימִים וְגו' וְשֶׁב־ה' אֵלֶיךָ אֶת שְׁבוֹתֶיךָ וְגו' וּמִלִּי אֵלֶיךָ וְגו' וְזוֹלָת זֶה, וְהַגִּיד לָהֶם גַּם כֵּן מִפִּי הַגְּבוּרָה בְּהַדְמוּתוֹ וְסִיבּוּתוֹ, וְשִׁיבֵהוּ אוֹתוֹ הָאִישׁ לִישׁוֹר לוֹ הָאָרֶץ, וְהוּא אֵלֶיהָ, וְהוֹדַע לָהֶם שֶׁהָאִישׁ הַהוּא לֹא יוֹסִיף וְלֹא יִגְרַע בְּתוֹרָה, אֲבָל יִסְלַק וְיִסִּיר הַחֲמִסִּים בְּלִבּוֹ. וְאִין בּוֹה מַחְלּוֹקֶת וְלֹא הַכְּחָשָׁה אֲבָל נִפְלָה הַמַּחְלּוֹקֶת בְּרֵעוּת שִׁיבִיר מִהֶם. אִמֵּר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זִכְאִי שֶׁהִרְעוּת שִׁיבִיר הֵם לְהַרְחִיק אֶדָם פְּסוּל בִּיחּוּס שֶׁשֶׁב כֹּשֶׁר בְּזוּרֵעַ, וּלְקָרֵב הָאֶדָם כֹּשֶׁר שֶׁהוֹרֵחַק מִקְּהָל כְּהוֹנָה אוֹ מִקְּהָל יִשְׂרָאֵל בְּזוּרֵעַ וְכו', וְרַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר אִין הַעוֹשֶׁק אֵלֹא לְרַחֵק הַכֹּשֶׁר בְּלִבּוֹ, וְחֻכְמִים אֹמְרִים אִין עוֹשֶׁק בִּיּוֹחָסִין, כֹּל הַנִּקְרָא בְּשֵׁמוֹ הַכֹּל יִתְחַסֵּו אֵל הָאֵמֶת וְהַתּוֹרָה שֶׁהִיא אֵב הַכֹּל, אֲבָל הַמַּתְעַשְׂקוֹת וְהִרְעוּת הֵם הַשְּׂנָאוֹת שֶׁבִּין בְּנֵי אָדָם, לִפִּי שֶׁהֵם חֲנֹם וְהוּא חוֹמֶס בְּשִׁנְאוֹתוֹ אוֹתוֹ, וְהוּא אֹמֵר 'לְעֵשׂוֹת שְׁלוֹם בְּעוֹלָם'.

וּבְרַמְבַּם (מלכים יב, ב): אִמֵּרוּ חֻכְמִים וְכו' קוֹדֵם מִלְחָמָה גּוֹג וּמִגּוֹג יַעֲמוֹד נְבִיא לִישׁוֹר יִשְׂרָאֵל וְלַחֲכִין לָבָם שְׁנֵאֵמַר (מלאכי ג, כג) הִנֵּה אֲנִי שֶׁלַח לְכֶם אֶת אֱלֹהֵי וְגו'.

^ט בילקוט שמעוני (ריש פינחס, סוף רמז תשעא): אִמֵּר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לִקְיָשׁ, פִּינְחָס הוּא אֵלֶיהָ. אִמֵּר לוֹ הַקְּב"ה, אַתָּה נָתַתְּ שְׁלוֹם בֵּין יִשְׂרָאֵל וּבֵינֵינוּ בְּעוֹלָם הַזֶּה, אָף לַעֲתִיד לְבֹא אַתָּה הוּא שְׁעִתִּיד לִיתֵן שְׁלוֹם בֵּינֵינוּ לְבֵין בְּנֵינוּ, שְׁנֵאֵמַר הִנֵּה אֲנִי שֶׁלַח לְכֶם אֶת אֱלֹהֵי לִפְנֵי בּוֹא יוֹם ה' וְגו' וְהָשִׁיב לָב אֲבוֹת עַל בְּנִים.

^ט ועיין באורך בדברי יואל נשא (עמוד קפד-קפה), וְעוֹד בְּכ"מ בדברי רבינו.

^ט בזוהר הק' בפרשתן (דף קיג:): תָּא חַזִּי, בְּשִׁעְתָּא דְּאַשְׁתַּכְּחוּ יִשְׂרָאֵל זִכְאִין קָמִי קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, מַה כְּתִיב, וְנָתַתִּי שְׁלוֹם בְּאַרְצָךְ, הָאִי לְעֵילָא, דְּאֵתִי קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְאַתְחַבְרָא כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל. כְּדִין וְשִׁכְכְּתָם וְאִין מִתְּחִיל, וְנָתַתִּי שְׁלוֹם בְּאַרְצָךְ.

ס'וועט זיין ה'תחברות הקדוש ברוך הוא מיט כנסת ישראל. דאָס איז טייטש
ונתתי שלום בארץ (וכדיבואר עוד להלן).

קח
ישׁוב קושיא יב (באופן ג)
עם ביאור כוונת הפסוק ונתתי 'שלום' בארץ (באופן ב)
ויש לפרש עוד לפי האמור לעיל, דלעתיד לא יהא צורך לכח הצדקה וגמילות חסדים.
וגם לחסד רוחני ללמד תורה לחבירו, לא יצטרכו עוד לזה, כי יתרבה הדעת לכולם
קען זיין [לבאר עוד באופן אחר בכוונת הפסוק ונתתי שלום בארץ], דאָס איז טאַקע אויך
[נכלל] אין דעם וואָס איך האָב פריער געזאָגט (באות צב-צג, באופן הראשון שבישוב קושיא יב).

לעתיד, ס'וועט נישט זיין כח הצדקה מיט רחמים, ס'וועט נישט זיין [די געברויך
פון] רחמנות האָבן [בין אדם לחבירו 'בגשמי'], און [וכן] הגמילות חסד 'ברוחני' ללמד לעני בדעת,
לא יהא שייך עוד, כדכתיב] וְלֹא יִלְמְדוּ עוֹד אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ (ימ"א, לד), מְלָאָה הָאָרֶץ דַּעַה [את
ה'] (ישעי' יא, ט). וְלֹא יִצְטָרְכוּ (עמך בית ישראל) זֶה לָזֶה, וועט זיך אויפהערן די מדת
הרחמים [בין אדם לחבירו], און ס'שטייט ווייטער [דער קיום העולם].

קט
והנה קיום העולם בשיתוף מדת הרחמים למדת הדין, הוא רק ע"י כח החסד והצדקה, וכמו שמפרש
בפרשת דרכים בביאור הגמרא אימתי יֵשֵׁב עוֹלָם לִפְנֵי אֱלֹקִים, בזמן אשר חֶסֶד וְאֱמֶת מִן יִנָּצְרוּ
[ולכאורה מכיון שלא יהיה נוהג לעתיד כח הצדקה, אם כן] מִיט וואָס דען [וועט זיין דער קיום
העולם, והלא כתיב] (תהלים סא, ח) יֵשֵׁב עוֹלָם לִפְנֵי אֱלֹקִים, זאָגט ער [בגמרא עירובין פו.] [וויאזוי
קען זיין] מ'זאָל קאַנען [להתקיים העולם] מִיט מִדַּת הַדִּין, - ווי ער זאָגט [פֿשט דערין] דער
פרשת דרכים^{טז}, - [ווען ס'איז] חֶסֶד וְאֱמֶת [מן ינצרהו].

[וכמו שאמרו חכמינו^{טז} בפסוק] הַשְׁקִיפָה מִמַּעַן קְדֹשְׁךָ מִן הַשָּׁמַיִם (תבוא כו, טו), [אז מיט] אַ
כח הצדקה איז מען מְהַפֵּךְ מִדַּת הַדִּין לִמְדַת הַרַחֲמִים. איבערדעם קאָן [די וועלט] אַ
תְּקוּמָה הָאָבן [אפילו] מִיטֵן מִדַּת הַדִּין [כמאמר הכתוב] יֵשֵׁב עוֹלָם לִפְנֵי אֱלֹקִים, יען כי ע"י הצדקה
מתהפכת מדת הדין למדת רחמים, וכדמסיים הכתוב 'חֶסֶד וְאֱמֶת' מן ינצרהו].

מאי טעמא, בגין והשפתי חיה רעה מן הארץ, דא חיה דזינא בישא לתתא, ומאי איהי, אגרת בת מחלת, היא וכל
סעמא דילה. האי בליליא. ביממא, בני נשא דאתו מסטרהא דא, הדא הוא דכתיב ותרב לא תעבור בארצכם.
^{טז} בפרשת דרכים (דרוש יח): הלא מראש מודעת זאת גודל מעלת הצדקה כי רבה היא, ואמרינן במדרש וז"ל,
הַשְׁקִיפָה מִמַּעַן קְדֹשְׁךָ (תבוא כו, טו), בא וראה כמה גדול כחה של צדקה, שמהפכת מדת הדין למדת הרחמים
שהרי כל השקפה שבתורה היא לרעה, שנאמר (ורא שם) וַיִּשְׁקֹפוּ עַל פְּנֵי סָדֹם וכו', חוץ מזו שהיא לטובה,
שנאמר הַשְׁקִיפָה מִמַּעַן קְדֹשְׁךָ, ללמדך שגדול כח של מתנות עניים שמהפכת מדת הרוגו למדת הרחמים, עד
כאן. וזכור יובן מאי דאמרינן בפרק ח' דעירובין (דף פו.), דרש רבא בר מרי, יֵשֵׁב עוֹלָם לִפְנֵי אֱלֹקִים חֶסֶד וְאֱמֶת
מִן יִנָּצְרוּ, אימתי יֵשֵׁב עוֹלָם לִפְנֵי אֱלֹקִים, בזמן שחסד ואמת מן ינצרוהו [פירש"י: בזמן שיש בו עשירים שגומלין
וזומנין מוונות לעניים, והם ינצרוהו]. ויש לדקדק דמה חידש רבא בפשטיה דקרא, דהרי מקרא מלא כתיב יֵשֵׁב
עוֹלָם לִפְנֵי אֱלֹקִים חֶסֶד וְאֱמֶת מִן יִנָּצְרוּ. ויראה ליישב עם מאי דאמרינן במדרש בכראשית רבה (יב, טו), וכמובא
ברש"י ברשית א, א) וז"ל, ביום עשׂות ה' אֱלֹקִים אֶרֶץ וְשָׁמַיִם (בראשית ב, א), בתחלה עלה במחשבה לכבדו את
העולם בדין, כיון שראה שאין העולם מתקיים בדין, שיתף עמו מדת הרחמים, הוי ביום עשׂות ה' אֱלֹקִים אֶרֶץ
וְשָׁמַיִם. ולפי זה הוקשה לו לרבא, היכי קאמר קרא יֵשֵׁב עוֹלָם לִפְנֵי אֱלֹקִים, דהיכי משכחת לה שיתקיים ויתיישב
העולם 'לפני אלקים' שהוא מדת הדין, והא אמרינן שראה הקב"ה שאין העולם מתקיים בדין. לזה אמר רבא,
אימתי יֵשֵׁב עוֹלָם לִפְנֵי אֱלֹקִים, בזמן שחסד ואמת מן ינצרוהו, שהיא הצדקה שמהפכת מדת הדין למדת
הרחמים, ואם כן אפילו בלא שיתוף במדת הרחמים יֵשֵׁב עוֹלָם לִפְנֵי אֱלֹקִים, לפי שעל ידי הצדקה אין כאן דין.
^{טז} בתנחומא תשא (סימן ד). וכפי הלשון המובא ברש"י ורא (יח, טו): כל 'השקפה' שבמקרא לרעה, חוץ
מהשקפה מִמַּעַן קְדֹשְׁךָ, שגדול כח מתנות עניים, שהופך מדת הרוגו לרחמים.

קי

ואם כן לכאורה האין יתקיים העולם לעתיד כשלא יתקיים חסד ואמת מן הנצח. [וזהו שכתב רש"י שמא תאמרו הרי מאכל ומשתה, ואין צדקה, אם כן אם אין שלום אין בלום, והיינו שיתוף מדת הרחמים למדת הדין, שזה נקרא שלום]

[אָבער לעתיד] אַז דאָס וועט זיך אויפהערן, מיט וואָס [וועט די וועלט אַ תקומה האָבן].

[וזה שכתב כאן רש"י, שמא תאמרו הרי מאכל הרי משתה, ואם כן מתקיים אז הכתוב אָפּס כּי לא יִהְיֶה כֶּף אֱכִיּוֹן (ראה טו, ד), ולא יצטרכו עוד לקיים מצות צדקה וגמילות חסדים, א"כ האין יתקיים העולם במדת הרחמים שהוקדם למדת הדין, שהוא מדת "השלום" המורה על המיוזג והשיתוף של מדת הרחמים עם מדת הדין, וזה שיאמרו דאם כן יש לחוש על השלום, ואם אין שלום אין בלום].

קיא

תלמוד לומר ונתתי שלום בארץ, שעם כל זה יומשך מדת הרחמים בעולם, ע"כ כח התורה. דכשם שע"כ כח התורה יש שליטא על מערכת צבא השמים, כמו כן יש כח בידם להמתיק המדות העליונות בגבוה מעל גבוה

[ועל זה משיב רש"י, תלמוד לומר אחר כל זאת ונתתי שלום בארץ].

[והכוונה כי] אַז ס'וועט אָבער זיין אַם בַּחֲקֵתִי תִלְכוּ, דער בורא כל עולמים האָט געגעבן אַ כַּף פֶּאָר אידן, דורכן כַּף הַתּוֹרָה, זיי זאָלן [קענען] אַלעס מִהֶפֶךְ זיין, ממילא אַז מ'טוט אַלעס מִהֶפֶךְ זיין וועט מען [ווייטער] קאָנען מִהֶפֶךְ זיין [מדת הדין] למדת הרחמים, [אף בלא כח הצדקה].

און אַלע מְזֻלּוֹת און כּוֹכְבִים [וועט מען מִהֶפֶךְ זיין לטובת ישראל] (כדלעיל באות צט, ואות קג).

[און] אַזוי קאָן מען [מִהֶפֶךְ זיין] די מְדוֹת עֲלִיוֹנוֹת [ממדת דין למדת רחמים].

קיב

ס'איז דאָך אַלעס [תלוי אין] מְדוֹת עֲלִיוֹנוֹת, ס'איז דאָך די זעלבע זאָך^{עב} [ענין הילוך והוראת הכוכבים ומזלות, דהם תלויים במדות העליונות בגבהי מרומים]. די מְדוֹת עֲלִיוֹנוֹת איז דאָך אויך, איז דאָך אַלעס איין שוֹרֶשׁ [גבוה מעל גבוה, כי בהם מקושר אַלעס וואָס] דער בורא כל עולמים האָט באַשאַפֿן, די [גאנצע] בְּרִיאָה, און די הִנְהָגַת הָעוֹלָם.

[און] אַזוי ווי די כּוֹכְבִים ומְזֻלּוֹת האָט מען פֶּאָר אידן געגעבן אַ כַּף הִנְהָגָה [לשלוט עליהם, כשעושים רצונו של מקום, כמו כן] האָט מען געגעבן [לישראל א כח הנהגה] פֶּאָר די מְדוֹת, אַז מ'קאָן מִהֶפֶךְ זיין די מְדוֹת, און מ'קאָן [מִשְׁנֶה זיין] די מערכת השמים [של הכוכבים ומזלות. וממילא גם לעתיד ימשיכו קיום העולם אף לפני מדת הדין, ע"י המשכת מדת הרחמים, אף שאז לא יהא שייך עוד כח הצדקה וגמילות חסדים].

קיד

ישוב קושיא א (באופן שני)

ועל דרך זה יבואר גם כן כוונת המדרש שמפרש אם בַּחֲקֵתִי תִלְכוּ, אלו חקות שמים וארץ. רהבונת לדרך זה על המדות העליונות שבהם תלוי חקות שמים וארץ

איבערדעם זאָגט ער [במדרשו], אַם בַּחֲקֵתִי תִלְכוּ, [אלו] חֲקוֹת שָׁמַיִם וְאָרֶץ [וכעין דלעיל

^{עב} כמבואר בזהר הק' (ח"ג רפז. ועוד בכ"מ) ובספרי המקובלים. ועיין בתיקוני זוהר (דף קכח:): ג'ונין דְּעִינָא, תְּנוּרָ לְכָנָה, סוּמָק מְאָדִי'ם, יְרוּחַ חֲמִי'ה, אוֹפֶס שְׁבִתֵּא"י, תְּכַלֵּת צִדִּיק, וְאִינוּן גְּבוּרָא דְּחֶסֶד גְּבוּרָה תְּפָאֶרֶת יִסּוֹד וּמַלְכוּת, תְּרִי כְּרוֹבֵי עִינָא נִצָּח וְהוּד, לְקַבְּלִייהוּ גִ'ה פֶּכ"ב. גְּבוּרָא דְּסִטְרָא דְּדִכְיוּ, הִכִּי אִינוּן מִסְטֵרָא אַחְרָא (ועיין בלשון רבינו להלן באות קכח). ○ שְׂבָעָה כְּכִי לֵכֶת, אִינוּן שְׂבַע כְּפוּלוֹת וְכו', דִּינָא רְפִיא וְדִינָא קְשִׁיָּא, וּבִהוּן וְהַחִיּוֹת רְצוּא וְשׁוּב וְכו', וְאִינוּן דִּינָא וְרַחֲמִי. ○ וְהִכִּי אִינוּן מִסְטֵרָא אַחְרָא שְׂבַע כְּפוּלוֹת, לְקַבְּלִייהוּ שְׂבַע רְקִיעֵין שְׂבַע אֲרָעֵין, וְאִינוּן שְׂבָעָה וְשְׂבָעָה מוֹצְקוֹת (וכו"ר ד. ב), וְהִכִּי אִינוּן שְׂבַע תַּרְעִין דְּגִיחָנָם וְשְׂבַע הִיכָלִין, מְלִיִּין נְחָשִׁים וְעֶקְרָבִים וְחִשּׁוּכָא, דְּמִתְּמָן הוּא מִתְּנַבֵּא בְּלֶעָם חִיבָא, וְעֲלִייהוּ אֲתָמֵר (ישעי' נא, ו) כִּי שָׁמַיִם קַעֲשָׁן נִמְלְחוּ וְהָאָרֶץ כִּפְגָּד תִּבְלֶה, וְכִכְבִּיא דְּלִהוּ עֲלִייהוּ אֲתָמֵר (שם לו, ד) וְנִמְקוּ כָל צָבָא הַשָּׁמַיִם, הִמָּה יֵאבְדוּ וְאֵתָה תִּעְמָד (תהלים קב, כז), וּבִאֲבוּדָא דְּלִהוּ יִשְׁחָזוּ הַשָּׁמַיִם וְתִגַּל הָאָרֶץ (שם צו, יד) דְּאֲתַבְּרִיאָב כְּשִׁמָּא דְּהוּי"ה.

באות פו-פח, קג), קאָן טאַקע זיין [לבאר עתה באופן אחר קצת, דהכונה בזה לענין מדות העליונות].
[וואָרן] דער בורא כל עולמים האָט דאָך באַשאַפֿן [כל הבריאָה] מיט מדת הדין און
מיט מדת הרחמים, [וכמאמר הכתוב] בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹקִים, [ואחר כך נאמר ביום עֲשׂוֹת ה'־
אֱלֹקִים אֶרֶץ וַשָּׁמַיִם, ופירש רש"י^{טז} מ'הָאֵט מִשְׁתַּף גְּעוּוּעַן מדת הרחמים, בתחלה עלה
במחשבה [לברוא העולם] במדת הדין, [וראה שאין העולם מתקיים בדין, ועל כן הקדים מדת
הרחמים ושתפה למדת הדין], איז געבליבן ביידע [מדות עליונות] בשיתוף.
[ונמצא] דאָס איז אויכעט [בכלל] פון די חֲקוֹת שְׁמַיִם וָאָרֶץ, ס'איז אין די בריאה
פון בְּרָא אֱלֹקִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ.

[ולזה נאמר כאן] אַם בְּחֻקֵּי תִלְכוּ ווי דער אור החיים הקדוש זאָגט [שע"י התורה
שולטין בחקות שמים וארץ], וועט מען 'שאַפֿן' דערינען [שיהיה לישראל כח השליטה בזה,
כאַטש] אפילו דאָס וועט פעלן [הכח הצדקה, עם כל זה] וועט זיין דער וְנִתְּתִי "שְׁלוֹם"
בְּאָרֶץ [שהוא שיתוף ומיזוג מדת הרחמים ומדת הדין במשקל השְׁלוֹם]^{טז}.

קיד

יֵשׁוּב קוּשִׁיא יב (באופן ב)

על פי אופן הא' בביאור כוונת הפסוק וְנִתְּתִי 'שְׁלוֹם' בְּאָרֶץ

אָדער פשוט קען מען זאָגן, [בכוונת לשון רש"י שמא תאמר] הרי מאכל הרי משה
אם אין שְׁלוֹם אין כלום, [לבאר זה לפי האופן ראשון דלעיל (באות קה-קז) בהפסוק וְנִתְּתִי 'שְׁלוֹם'
בְּאָרֶץ, דקאי על השלום והדביקות שבין ישראל להקב"ה].

קטו

במדרש מבואר שאין אדם מורד במקום אלא מתוך שביעה, וכמאמר הכתוב
תֹּאכַל וְשָׂבַעְתָּ וְרָם לִבְכָּךְ וְשָׂבַחְתָּ אֶת ה' אֱלֹקֶיךָ, והביא עוד כמה פסוקים על זה

[דהנה] דער מדרש^{טז} רעכנט דאָך אויס [אויפן פסוק] פֶּן תֹּאכַל וְשָׂבַעְתָּ (עקב ח, יב-יד),
ברענגט ער כמה פסוקים - פֶּן תֹּאכַל וְשָׂבַעְתָּ - אַז דורך אכילה ושתייה [אם אינו באופן
הראוי, אזי נאמר] פֶּן תֹּאכַל וְשָׂבַעְתָּ וְרָם לִבְכָּךְ וְשָׂבַחְתָּ אֶת ה' אֱלֹקֶיךָ.

^{טז} ברש"י בראשית (א, א): [בְּרֵאשִׁית] בְּרָא אֱלֹקִים. ולא אמר ברא ה', שבתחלה עלה במחשבה לבראותו במדת
הדין, וראה שאין העולם מתקיים, והקדים מדת רחמים ושתפה למדת הדין. והיינו דכתיב (בראשית ב, א) ביום
עֲשׂוֹת ה' אֱלֹקִים אֶרֶץ וַשָּׁמַיִם.

^{טז} וכמבואר זה גם בהמשך דברי רש"י שמביא הפסוק, יוצר אור זה חסד, ולעומת זה ובורא חשך זה דין,
והמזוג ביניהם הוא עושה שלום זה מדת הרחמים, ועל דרך זה בורא את הכל, שמתקיים כל הבריאָה כולה
במיזוג הראוי.

^{טז} בספרי פרשת עקב (פסקא ז) וביבליקוט שמעוני (שם, רמז תתסה): וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ וגו' הַשְּׁמָרְוּ לָכֵם פֶּן יִפְתָּה וגו'
(עקב יא, טו-טז). אמר להם, והורו שמא תמרדו במקום, שאין אדם מורד במקום אלא מתוך שביעה, שנאמר פֶּן
תֹּאכַל וְשָׂבַעְתָּ וגו' וּבְקֶרְךָ וְצִאָנְךָ יִרְבֶּן, מהו אומר אחריו, וְרָם לִבְכָּךְ וְשָׂבַחְתָּ אֶת ה' אֱלֹקֶיךָ וגו'. כיוצא בו אתה
אומר (דברים לא, כ) כִּי אָבִיאֲנִי אֶל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאֲבֹתֶיךָ וְכָתוּב חֶלֶב וְדִבְשׁ וְאָכַל וְשָׂבַע וְדָשֵׁן וּפְנֵה אֶל
אֱלֹהִים אֲחֵרִים. כיוצא בו אתה אומר (שמות לב, ו) וְיֹשֵׁב הָעָם לֹאֲכַל וְשָׂתָה, מהו אומר (שם לב, ח) עֲשׂוּ לָהֶם עֲגֹל
מִסָּכָה. וכן אתה מוצא באנשי דור המבול שלא מרדו אלא מתוך שביעה, מה נאמר בהן (איוב כא, טז-יז) בְּתִיָּהֶם
שָׁלוֹם מִפְּחָד וְלֹא שָׁבַט אֱלֹקִים שׁוּרוֹ עֲבַר וְלֹא יָגַעַל וגו' יִשְׁלַחוּ צִוְּיָלֵיהֶם וגו' יִשְׂאוּ בַתּוֹךְ וְכִנּוּר וגו'
יָבֹלוּ בַּטּוֹב מִיָּהֶם, היא גרמה להם ויאמרו לָקַח סוֹר מִמֶּנּוּ וגו' מִה שֶׁ-יִּי נִעְבְּדֵנוּ. וכן אתה מוצא באנשי
המגדל שלא מרדו במקום אלא מתוך שביעה, שנאמר (נח יא, א-ב) וַיְהִי כָל הָאָרֶץ שְׁפָה אֶחָת וגו' וַיְהִי כְּנִסְעֵם
מִקֶּדֶם וַיִּמְצְאוּ בְקָעָה בְּאָרֶץ שִׁנְעָר וַיִּשְׁבּוּ שָׁם, ואין ישיבה האמורה כאן אלא אכילה ושתייה, שנאמר וַיֹּשֶׁב הָעָם
לֹאֲכַל וְשָׂתָה, היא גרמה להם שאמרו הִבֵּה נִבְנֶה לָנוּ עִיר וְכוּ'. וכן אתה מוצא באנשי סדום שלא מרדו במקום אלא
מתוך שביעה, שנאמר בהן (איוב כה, ה-ח) אָרֶץ מִמָּנָה יֵצֵא לָהֶם סִפִּיר אֲבִיָּהָ נְתִיב לֹא יִדְעוּ עֵיט לֹא
הִדְרִיכֹהוּ בְּנֵי שָׁחַף וכו'.

קטז

כי ענין אכילה ושתייה, אם הוא בקדושה ומהרה, הוא עבודה רצויה לפני הקב"ה. אבל אם הוא באופן מגושם, או יוכל להביא לידי חטא, ועד לידי שכחת ה' ועבודתו

אכילה ושתייה, אז ס'איז בקדושה וטהרה, איז עס אן עבודה פאר השם יתברך ע"י. און אז ס'איז [באופן וואס] מ'איז מתגשם, קאן עס ברענגען שפכה ע"י, ברענגט עס לידי חטא.

אזוי זאגט דאך [דער פסוק, אזוי] ווי מ'ברענגט דאך דארט אין די מדרשים, מ'ברענגט אויף דעם כמה פסוקים, דער מדרש איז מאַרף אין דעם.

קיז

ועל כן כשיש ריבוי מאכל ומשתה, יש לחשוש שח"ו לא יופסק ע"י הרביקות והתחברות שבין ישראל לאביהם שבשמים ממילא [יש לחשוש שע"י רוב מאכל ומשתה] וועט זיך אויפהערן דער דביקות, און מ'וועט נתגשם ווערן, [ויחסר] דער דביקות אין הקדוש ברוך הוא.

קיח

וזה שכתב רש"י שמא תאמרו הרי מאכל הרי משתה, ואם כן יש לחשוש על העדר השלום שהוא הרביקות, ואם אין 'שלום' אין כלום

דאס קען זיין דער פֿשט אויכעט. שמא תאמר הרי מאכל הרי משתה, ממילא אז ס'איז דא מאכל ומשתה, קאנסט דאך קלערן [אז] דו וועסט חלילה נתגשם ווערן, וועט נישט זיין דער שלום וואס דער זוהר הקדוש זאגט, דער התחברות פנסת ישראל בהקדוש ברוך הוא. איז אם אין 'שלום' אין כלום, [ווייל התחברות ודביקות ישראל להקב"ה] דאס איז דאך דער עיקר [תכלית הגאולה, וואס] על זה אנו מצפים ומקוים ע"י.

וכן בספרי פרשת האזינו (פסקא יג) ובילקוט שמעוני (שם, רמז תתקמח): וישמך לשרון ויבצע (האזינו לב, טו), לפי השבע הן מורדין, וכן אתה מוצא בדור המבול שלא מרדו לפני המקום אלא מתוך מאכל ומתוך משקה ומתוך שלווה וכו', וכן מצינו באנשי מגדל וכו', וכן מצינו באנשי סדום וכו', וכן אתה מוצא באנשי דור המדבר וכו'. אמר לו הקב"ה למשה, אמור להן לישראל כשאתם נכנסין לארץ אין אתם עתידים למרוד אלא מתוך אכילה ושתייה, שנאמר (וילך כ, כ) כי אביאנו אל האדמה אשר נשבעתי לאבותי וכת חלב ודבש ואכל ושבוע ודשן ופנה אלהים אחרים. אמר להם משה לישראל כשאתם נכנסין לארץ אין אתם עתידין למרוד אלא מתוך אכילה ושתייה ומתוך שלווה, שנאמר פן תאכל ושבועת ויבקרך וצאנך יפזין, מה נאמר בהם ורם לכבד ושבועת את ה' אלקיך. וכן אתה מוצא בבניו ובנותיו של איוב, שלא באת עליהן פורענות אלא מתוך אכילה ושתייה ומתוך שלווה וכו', וכן אתה מוצא בעשרת השבטים שלא גלו אלא מתוך אכילה ושתייה וכו'. וכן אתה מוצא בימות המשיח שאין עתידין למרוד אלא מתוך אכילה ושתייה ומתוך שלווה, מה נאמר, וישמן לשרון ויבצע.

וכמבואר בכמה ספרים הק'. ועיין בשלחן ערוך (א"ח רלא, א): וכן בכל מה שיהנה בעולם הזה, לא יכוין להנאתו אלא לעבודת הבורא יתברך, כדכתיב (משלי ג, ו) בכל דרכיך דעהו, ואמרו חכמים (אבות ב, ב) כל מעשיך יהיו לשם שמים, שאפילו דברים של רשות כגון האכילה והשתיה והליכה והישיבה וכו' והשתיה וכל צרכי גופך, יהיו כולם לעבודת בוראך, או לרבר הגורם עבודתו, שאפילו היה צמא ורעב, אם אכל ושתה להנאתו אינו משוכח, אלא יתכוין שיאכל כפי חיותו, לעבוד את בוראו וכו' [עיי"ש עוד באורך].

ע"י כמאמר הכתוב (שפכת) את ה' אלקיך.

ע"י כמבואר ברמב"ם (תשובה ט, ב): ומפני זה נתאו כל ישראל נביאיהם וחכמיהם לימות המשיח, כדי שינחוו ממלכות שאינן מניחות להן לעסוק בתורה ובמצוות כהגון, וימצאו להם מרגוע, וירבו בחכמה, כדי שיוזכו לחיי העולם הבא. לפי שבאותן הימים תרבה הדעה והחכמה והאמת, שנאמר (ישעי' יא, ט) פי מלאה הארץ דעה את ה', ונאמר (ירמ' לא, ג) ולא ילמדו איש את אחיו ואיש את רעהו ולאמר דע את ה' כי כולם ידעו אותו למקטנם ועד גדולם ואם ה', ונאמר (יחזקאל לו, כו) והסרת את לב האבן מפשרכם. מפני שאותו המלך שיעמוד מזרע דוד, בעל חכמה יהיה יתר משלמה, ונביא גדול הוא קרוב למשה רבינו, ולפיכך ילמד כל העם ויורה אותם דרך ה', ויבואו כל הגוים לשומעו, שנאמר (ישעי' כ, ב) והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים.

ועוד שם (מלכים יב, ד-ה): לא נתאו החכמים והנביאים לימות המשיח לא כדי שישלטו על כל העולם, ולא כדי שיקרדו בעכו"ם, ולא כדי שינשאו אותם העמים, ולא כדי לאכול ולשתות ולשמוח, אלא כדי שיהיו פנויין בתורה וחכמתה, ולא יהיה להם נוגש ומבטל, כדי שיוזכו לחיי העולם הבא, כמו שביארנו בהלכות תשובה. ובאותו הזמן לא יהיה שם לא רעב ולא מלחמה ולא קנאה ותחרות, שהטובה תהיה מושפעת הרבה וכל

קיט

תלמוד לומר וְנִתְּתִי שְׁלוֹם בְּאַרְצָךְ, כי האכילה ושתייה לעתיד לבא יהיה הכל בקדושה וטהרה, ולא יגרום ח"ו העדר הדביקות והשלום שבין ישראל לאביהם שבשמים

זאָגט ער ניין, וְנִתְּתִי שְׁלוֹם בְּאַרְצָךְ, ס'וועט זיין הִתְחַבְּרוּת [כנסת ישראל עם הקב"ה, כי] אויף אַזאַן אופן וועט זיין די אַכילה וְשִׁתְיָה, [אז מ'עסט] בְּקִדּוּשָׁה וְטַהֲרָה, אַז ס'זאָל זיין וְנִתְּתִי שְׁלוֹם בְּאַרְצָךְ, הִתְחַבְּרוּת כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל בְּהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא.

קכ

ישוב קושיא ו

ומעתה מה שאמר דוד חשבתי מתן שכרן של מצות, לא קאי על סתם קבלת פרס, אלא על השכר הנאמר כאן בפסוק וְנִתְּתִי שְׁלוֹם בְּאַרְצָךְ, שהוא התחברות ודביקות כנסת ישראל בהקב"ה, שהוא עיקר תכלית העבודה, ואין זה כמי שעובד על מנת לקבל פרס

היצטערט קאן מען שוין פארשטיין וואָס דורך הַמֶּלֶךְ הָאֵט געזאָגט [חשבתי מתן שכרן של מצות והפסדן של עבירות, והכוונה על החשבון שאמר אח"כ^ב, חשבתי מה שכתוב בתורה אם בְּחֻקֶּי תֵּלְכוּ ומה כתיב תמן וְנִתְּתִי שְׁלוֹם בְּאַרְצָךְ], איך האָב געזען אין די תּוֹרָה אַז דאָס ברענגט הִתְחַבְּרוּת [כנסת ישראל בהקב"ה], און אויף דעם האָפט מען דאָךְ, [דמותר וגם מצוה לצפות על הבטחה ושכר כזה, ואין זה כמי שעובד על מנת לקבל פרס^ב. און] דאָס איז דער [חשבתי מתן שכרן] [שאמר דוד המלך], מ'מיינט נישט [סתם שֶׁכֶּר, שהוא] על מנת לקבל פרס.

קכא

[קושיא יא]

ובזה יתורץ גם מה שהקשו למה לא נאמר בתורה רק יעודים גשמיים, ושכר עולם הזה, ולא נאמר שכר עולם הבא איבערדעם קאָן זיין [שמתורץ וואָס] זיי פרעגן דאָךְ די קשיא פאַרוואָס שטייט נישט [בהברכות שבתורה ושכר המצות] נאָר יעודים גשמיים.

ער דער כלי יקר [בפרשתן] (כו, יב) רעכנט דאָךְ אויס כמה תירוצים, פון אַלע ראשונים ואחרונים, פאַרוואָס שטייט נישט אין די תורה נאָר יעודים גשמיים, ס'שטייט נישט קיין רוחניות, קיין [שכר] עולם הבא.

קכב

[ישוב קושיא יא]

אבל לדרכנו אתי שפיר, כי כאן בפסוק וְנִתְּתִי שְׁלוֹם בְּאַרְצָךְ, נכלל בוה כל שכר עולם הבא, שעיקרו הוא הדביקות והתחברות בהקדוש ברוך הוא, שזה כולל הכל, והוא תכלית הכל

נאָר דער אָמַת, איז דאָס אַלעס מרומז [ונכלל בפסוק זה] – און טאַקע אַזוי ווי מ'זאָגט אין זוהר הקדוש – וְנִתְּתִי שְׁלוֹם בְּאַרְצָךְ, 'דאָס' איז דער [שכר הרוחני, שהרין] דאָרט ליגט דאָךְ אַלעס, דאָס הִתְחַבְּרוּת פונעם כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל בְּהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, דאָס איז בְּזָה יוֹבְבָא^{בב}.

המעדנים מצויין כעפר, ולא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד, ולפיכך יהיו ישראל חכמים גדולים, ויודעים דברים הסתומים, וישיגו דעת בוראם כפי כח האדם, שנאמר כִּי מִלֵּאָה הָאָרֶץ יִדְעָ אֵת ה' כְּמִים לִים מְכֻסִּים. – [ועיין עוד בדבריו בפירוש המשניות סנהדרין י, א].

^ב וכמו שמבאר רבינו לעיל באות ח, דאלו הב' דרשות הם ענין אחד, ומאן דאמר השלישי 'פירושי קא מפרש' למאן דאמר השני.

^{בא} ועיין כעין זה בבני יששכר (סיון ה, יד, ועוד בכ"מ בספריו) בביאור המשך המשנה באבות (א, ב) שלאחר שאמר אַל תְּהִיוּ כְּעֹבְדִים הַמְשֻׁמְשִׁין אֶת הָרֵב עַל מִנְתָּ לִקְבֹּל פֶּרֶס וכו', מסיים המשנה ויהי מוֹרָא שְׁמַיִם עֲלֵיכֶם. דמפרש שם דהכוונה לומר דבמצוה כזה שהשכר הוא שמביא לידי יראת שמים, על שכר כזה שפיר יש לכם לכוון בשעת העבודה וקיום המצוה, שהמצוה תשפיע בשכרה שיהי מוֹרָא שְׁמַיִם עֲלֵיכֶם.

^{בב} פירוש: בעולם 'הזה' ובעולם 'הבא'.

קכג

דאָס איז די גאַנצע תְּקוּנָה פֿאַר אַן אָמְת־דיגן איד, אַז מ'זאָל זיין מיט די דְּבִיקוּת אין הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא. דאָס איז דער תְּכִלִּית. און דאָס איז דער תְּכִלִּית הָעֲבוּדָה פֿון אַלדינגס¹⁵, אין דעם איז נִכְלָל טאַקע דאָס גאַנצע [שכר עולם הבא]. דאָס איז דער שוּרֶשׁ פֿון אַלע ענינים.

קכד

ישוב קושיא ז

ובכן יובן שפיר למה מתוך כל הברכות נקט דוד המלך דייקא זה הפסוק וְנִתְּתִי שְׁלוֹם בְּאֶרֶץ איבערדעם דָּוִד הַמֶּלֶךְ הָאֵס געזאָגט [מה כתיב תמן] וְנִתְּתִי שְׁלוֹם בְּאֶרֶץ, [ונקט פסוק זה דייקא, ווייל] אויף דעם הָאֵס ער דאָך געהאַפּט, אויפן כלליות, ס'זאָל זיין דאָס הִתְחַבְּרוּת כִּנְסַת יִשְׂרָאֵל בְּהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא. הָאֵס ער געזען אַז דאָס איז [דער עיקר. וממילא] דאָרף מען מִתְחַזֵּק זיין בְּתוֹרָה הַקְדוּשָׁה, [לקיים אַם בְּחֻקֵּי תִלְכוּ שְׁתִּהיו עֲמֵלִים בתורה, כדי] מ'זאָל קאַנען צוקומען [דערצו].

קכה

ישוב קושיא ח

(עד אחר אות קכט)

וכן יבואר מה שמתוך הקלות נקט דייקא הפסוק וְסִפֵּתִי לְיִסְרָה אֶתְכֶם איבערדעם זאָגט מען [ווייטער¹⁷], שאמר דוד חשבתי מה שכתבת עוד בתורה, כי] אַז נישט [וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ לִי וגו'], איז וְסִפֵּתִי לְיִסְרָה אֶתְכֶם.

קכו

[קושיא יז]

דהנה לכאורה צ"ב מה בא הכתוב להוסיף באומרו וְסִפֵּתִי לְיִסְרָה אֶתְכֶם, דאם הוא על הבאת יסורין כפשוטו, הלא גם שאר כל התוכחות הם יסורים קשים רח"ל, ומה אזהרה מוסיף עתה בזה [ווייל] לכאורה [איז שווער] וואָס דאָרף ער זאָגן - [ווי] כִּהְאֵב שוין געשמועסט נעכטן¹⁸ - וואָס דאָרף ער זאָגן וְסִפֵּתִי לְיִסְרָה אֶתְכֶם, ער רעכנט דאָך אויס [כמה תוכחות ועונשים קשים] וואָס מ'וועט אַלץ טון [באם לא תשמעו לי], איז [דאָך שוין] גענוג [וואָס] ער זאָגט דאָך, זעט מען [שהם דברים המייסרים], מ'ווייסט דאָך אַז דאָס איז יְסוּרִים.

קכז

[ישוב קושיא יז]

אמנם יבואר על פי מה שכתב האור החיים הק' דהקלה והיסורים היותר קשה, הוא העדר הנבואה ורוח הקודש מישראל, שהוא סילוק אור ה' ואור הקדושה. והו שאמר וְסִפֵּתִי "לְיִסְרָה" אֶתְכֶם, היינו בסילוק הרביקות שבין ישראל לאביהם שבשמים, שהיו היסורים היותר גדולים להמשכיל על דבר אמת נאָר דער אור החיים הקדוש זאָגט דאָך¹⁹ [אז] די גרעסטע יְסוּרִים זענען, דער

¹⁵ ועיין בלשון החובת הלבבות בהפתיחה לשער אהבת ה'.

¹⁶ בהמשך המדרש הנזכר במאמר דוד המלך.

¹⁷ בסעודת ליל שב"ק [בחוקתי תשכ"ז]. ועיין בזה לעיל בהערה כא.

¹⁸ באור החיים הק' פ' עקב (ח, יט-כ): עוד ירצה באומרו פגוים וגו' כן תאבדון, כי מלבד אבידתם שאמר למעלה במאמר אָבִד תאבדון, עוד צרה אחרת להם אחר שיאבדו, [כין] הנשארים בהם יהיו כגוים אשר [ה' מאבד מפניהם] וגו' כן יאבדון, פירוש שיכרת מהם נבואה ורוח הקודש שיאבדו, ועל זאת יחרד לב עם ה' שאין קללה בעולם כזו, אי לדורות שְׁטַעֲמֻ כּוֹס הַמֶּר הָזֶה, מֶר מִמֶּנּוּ. והוא רחום ישוב ירחמנו, כי ית את רוחו כנו כימי קדם. ועיין עוד באור החיים הק' בפרשתן (כו, ל): גם נתכוון [בפסוק וְנִגְלָה נִפְשִׁי אֲתֶכֶם] שלא יתבאר עוד בישראל

גרעסטער צער [און] טעם מר, [איז] אז ס'פעלט זיך [די] נבואה מיט רוח הקודש צווישן אידן, [און] ס'איז א גרויסע הסתרה, [וכתב שם כי] אוי לדור שטעמו טעם מר פזה. אזוי זאגט דער אור החיים הקדוש.
איז [אויף דעם גייט ארויף דער] ויספתי "ליסרה" אתכם.

קכח

ואמר שזהו שבע על חטאתיכם, דלעומת ז' מדות הקדושות יש נגדם ז' מדות דסט"א, וכשנפלין בחטאים נופלין ח"ו באותן מדות, שהם מסלקים אור הקדושה ח"ו

[ומה שאמר] שבע על חטאתיכם, די זיבן איז דאך קעגן די זיבן מדות [עליונות]. ווייסט מען דאך די זיבן מדות.

אזוי ווי ס'איז ז' מדות קדושות וואס מ'ציילט אין ימי הספירה, אזוי חלילה פארקערט [הם ז' מדות דסטרא אחרא ח"ו], דאס איז ז' לעמת זה עשה האלקים¹⁹ [קהלת ז, יד]. [און] דורך חטאים [נגרם אז] מ'פאלט אריין אין יענע מדות אריין, חס ושלום. ווען דער בורא כל עולמים וויל [לענוש בתוכחות על עון ח"ו], ווערט עס שטארקער [ההשתקעות במדות הלא טובות וחוסר הקדושה ח"ו, ועל זה נאמר] ויספתי ליסרה אתכם, מיט די 'יסורים' [של סילוק אור הקדושה כנזכר בדברי האור החיים הק'], והם יסורים הבאים מן שבע מדות הרעות לענוש ח"ו על חטאתיכם].

קכט

המשך ישוב קושיא ח

[ואתי שפיר מה שנקט דוד המלך דייקא פסוק זה שבתוכחה, שהוא היפוך הפסוק הנאמר בברכות ונתתי שלום בארץ, שפירושו על דביקות הקב"ה והתחברות בני ישראל באור קדושתו יתברך שבו מדות הקדושות].

קל

סיום ישוב קושיא ז-ח

יהיה איך שיהיה, על כל פנים פארשטייט מען [דעם] ונתתי שלום בארץ, [דקאי] אויף דעם ארויף. [ולכן נקט דוד המלך דייקא פסוק זר].

קלא

[און] דאס אלעס קומט דורך דעם - ווי כ'האב פריער געזאגט - אם בחקתי תלכו, [אלו חקות שמים וארץ התלויים לפי מעשי בני ישראל, ואם עושין רצונו של מקום יש כח בידם] ס'זאל אלעס נתהפך ווערן [לברכה ולרחמים].

קלב

ישוב קושיא ט (באופן ראשון)

ומה שאמר עוד במדרש, שהקללות הן "הפוכות", ואם זכיתן הריני "הופך" לכם קללות לברכות. יבואר על דרך הנוכח, שע"כ התורה יכולין להפוך ולשנות הנהגת צבא השמים, וגם המדות העליונות. וכל המדות נרמזין בהאותיות, ולכן מה שהאותיות הם מהופכות, הם מורין על הפיכת הקללות לטובה ולברכה

דאס איז דער פשט [בהדרש השלישי, שאמר דוד שהברכות הם מאל"ף עד תי"ו, והקללות מוא"ו עד ה"א, ולא עוד אלא שהן "הפוכות"].

נביאים, כי לא יופיע ה' שכינתו - המתייחס לה בחינת נפש - בהם. וקללה זו אין קללה למעלה ממנו, ולזה קבעה אחר כמה קללות, הא למדת שהיא גדולה ממה שלפניה, והיא שנתקיימה בזמן הזה, ולה כלו עיינו ודאבה מאוד נפשנו, אי נא לנו.

¹⁹ ועיין בלשון התיקוני זוהר המובא לעיל בהערה עג.

לשון בחוקתי תשכ"ז (חלק א) **קדשו** לה

[ווייל] די אַלע אותיות הקדושים ווייזן אויף דעם [על החדש או על הדין^פ], וכל מדות העליונות].

און די קללות זענען "הפוכות", [דהוא"ו קודם לה"א, כדי להורות] אז מ'קען עס מ'הפך זיין [מקללה לברכה, ומדין לרחמים]. ס'איז געשטעלט [להיות תלוי בקיום התורה והמצוות], אזוי ווי די מ'זלות וואָס דער בורא כל עולמים האָט באַשאַפֿן [והם משועבדים לישראל מקיימי התורה, וממילא אם תיהו עמלים בתורה ושמרתם את מצותי] קאָן מען מ'הפך זיין לטובה, [וזהו שאמר ולא עוד אלא] אני הופך לכם [הקללות לברכות], אפילו [ווען] דאָס מ'זל חלילה ווייזט שלעכט [יתתפך הכל לטובה לברכה]. - איבערדעם זאָגט ער, איבערדעם זענען זיי הפוכות.

רלב ברכת הקודש

דער בורא כל עולמים זאָל העלפֿן :
מ'זאָל מיר זוכה זיין ב'מהרה, - היצט אין די ימי הספירה וואָס מ'ציילט די אַלע מ'דות, די אַלע שְׁבַע, די אַלע ז' מ'דות הקדושים, - זאָל מען זיי [את מדות נפשותינו] מכניס זיין אין די קדושה, ממילא וועלן פאַרראַכטן ווערן די אַלע שְׁבַע פּוֹרְעָנוֹת [ויתתפכו כולם לברכה].
די גאַנצע איז דאָך שְׁבַע שְׁבַע, אין די גאַנצע פרשה.

דער בורא כל עולמים זאָל העלפֿן מ'זאָל מיר זוכה זיין צו קבֿלת התורה [בחהג השבועות], מ'זאָל מיר זוכה זיין ל'קבֿלת התורה באַמַּת וּבְתָמִים.
מ'זאָל מיר זוכה זיין דער בורא כל עולמים זאָל דערפרייען אידישע הערצער.
מ'זאָל מיר זוכה זיין צו זען במהרה די ישועה שלימה, די גאולה אמיתית, בכלל ובפרט, בהתגלות כבוד שמים עלינו במהרה בימינו אמן.

^פ ובכלליות כשהם כסדרן מורין על חסד רחמים, וכשהם בסדר תשר"ק שהם הפוכות, מורין על דין, וכמבואר בספה"ק.

